

ADMINISTRATIEVE APARTHEID

Administratieve Apartheid

Brochure van het Autonoom Centrum over controle en registratie
van mensen met en zonder verblijfsvergunning, juni 1996

4.4 56

ADMINISTRATIEVE APARTHEID

Administratieve Apartheid

Brochure van het Autonoom Centrum over controle en registratie van mensen met en zonder verblijfsvergunning, juni 1996

ADMINISTRATIEVE APARTHEID

colofon

Voor hun bijdrage aan deze brochure willen we de volgende personen bedanken:

Clara de Jong, tekening voorkant;
Jos Scheren, auteur van hoofdstuk 4; Jos Scheren werkt samen met Friso Roest aan een boek over Amsterdam 1940-1942 dat onder de titel 'Oorlog in de stad' eind 1996, begin 1997 zal uitkomen;
Nicholas Busch, redacteur van 'Fortress Europe?', een maandblad over ontwikkelingen in het vreemdelingenbeleid in Europa; hoofdstuk 5 is een bewerking van zijn artikel naar aanleiding van de publicatie 'Wie sluit wie uit?' van de Franse filosoof Immanuel Wallerstein.

Ook bedanken we PIN voor de financiële bijdrage aan deze brochure.

Fotografie:
Jan Everhard, foto's pagina 31, 37 en 42;
Ron Zwagemaker, foto pagina 8;
Sake Rijpkema, foto pagina 23.

Druk: Primavera

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	6
Hoofdstukken	
1 Controle op maat	9
2 Administratieve Apartheid	18
3 Mobiel Toezicht Vreemdelingen	24
4 Eigen volk eerst of laatst?	32
5 Uitsluiting als ideologisch instrument	38
6 En de techniek, zij groeide voort	43
Bijlagen	
1 vragenformulier over controle	49
2 rapportageformulier intensivering toezicht op vreemdelingen	52
3 literatuurlijst	53

Voorwoord

Rondom de invoering van de identificatieplicht rolden steeds meer klachten binnen bij het Autonoom Centrum. Verhalen over willekeur, racisme en gericht opsporen. Niet alleen bij binnenkomst in Nederland, op Schiphol of aan de grenzen met België en Duitsland, maar ook op straat en steeds vaker aan de balie worden mensen gecontroleerd.

Aanleiding genoeg voor nader onderzoek.

Want hoe wordt er nu gewerkt met de legitimatieplicht en wat zijn eigenlijk de gevolgen?

In het kader van het vreemdelingentoezicht kan in theorie iedereen op persoonsgegevens kan worden gecontroleerd. De praktijk van (st)aan(de)houdingen door controlerende ambtenaren laat zien, dat zwarte/gekleurde mensen vaak zonder directe aanleiding een identificatiebewijs moeten kunnen tonen. Zij worden steeds vaker geconfronteerd met controle en registratie.

De gevolgen daarvan zijn vaak rampzalig: soms wekenlang in onzekerheid over de toekenning van een voorziening, altijd maar weer dat gevoel gecontroleerd te worden en voor mensen zonder verblijfsvergunning vaak maandenlange opsluiting, waarop uitzetting volgt of dumping op straat, terug de illegaliteit in.

Aanvankelijk was het moeilijk klachten te signaleren. Er is geen coördinerend klachtenmeldpunt. Bovendien klagen mensen met een zwakke rechtspositie niet zo snel over racistisch optreden van politie of loketbeambten. Mensen zijn vaak bang dat klagen hun verblijfspositie in gevaar brengt.

Na invoering van de identificatieplicht bleek dat ook bij andere organisaties die met vluchtelingen/migranten werken, klachten over de identificatieplicht en persoonsregistratie binnensijpelden.

Via rondgestuurde vragenformulieren hebben we een aantal van die klachten achterhaald en verwerkt in dit onderzoek.

Deze klachten vormden de kern van dit onderzoek. Als rode draad lopen de beschrijvingen van de persoonlijke verhalen door de hoofdstukken heen. De hoofdstukken geven de verschillende onderdelen van controle- en beheersingstechnieken weer, evenals het (internationale) beleid daaromheen.

Omwille van de leesbaarheid is alleen de mannelijke taalkundige vorm gebruikt, waar ook de vrouwelijke wordt bedoeld.

We hopen dat deze brochure bijdraagt tot een wereld die van iedereen is.

Daarin past geen overdreven controle- en beheersingsbeleid, maar menswaardigheid.

Bij deze willen we iedereen die aan het totstandkomen van deze brochure meewerkte daarvoor bedanken. Onze dank gaat hierbij speciaal uit naar de mensen die hun klacht aan ons toevertrouwden. De namen van deze mensen zijn voor van hun bescherming veranderd.

Amsterdam, juni 1996

Autonoom Centrum

INLEIDING

Het vreemdelingenbeleid is de afgelopen jaren in rap tempo aangescherpt. De uitsluiting van mensen met en zonder verblijfsvergunning voert de boventoon. Nieuwkomers worden geweerd, migranten die hier al zijn worden in hun rechtspositie aangetast.

De verslechtering van het klimaat voor migranten (toenemend racisme en intolerantie) is niet zozeer gelegen in de opkomst van extreem-rechts als wel in uitspraken van beleidmakers en politici. Er zijn meer mensen slachtoffer van een aan racisme grenzend vreemdelingenbeleid dan van de politieke invloed van extreem-rechts.

De laatste jaren laten een waar scala aan maatregelen zien. De identificatieplicht, strengere normen voor gezinshereniging, uitholling van het asielrecht, intensivering van het verwijderingsbeleid en strenger binnenlands vreemdelingentoezicht, vormen samen met de aanpak van illegalen de smalle marges waarbinnen de overheid migranten toelaat. Wetten zoals de nu voorgestelde Koppelingswet moeten illegaal verblijf 'ontmoedigen' en ook legaal verblijvenden duidelijk maken dat ze hier niet welkom zijn.

De ontwikkelingen in de moderne techniek versterken het idee dat alles en iedereen onder controle te houden is. Sleutelwoorden daarbij zijn openbare orde, veiligheid, rust en fraudebestrijding. Termen die ook in het kader van het vreemdelingenbeleid steeds vaker vallen.

Dezelfde beheersingsdrang zien we terug op andere vlakken, zoals in het beïnvloeden van het leef- en consumptiepatroon van de burger, de ontmanteling van de collectieve zorg en de uitholling van de uitkeringen.

De Koppelingswet is een duidelijk en recent voorbeeld van de consequenties van verdergaande controle en registratie. Door de koppeling van het recht op collectieve voorzieningen aan een vaste verblijfs-status wil de overheid migranten ontmoedigen naar Nederland te komen. Via de koppeling van bestanden, door controles en registratie, worden mensen uitgesloten, gemarginaliseerd, ze bestaan zoge-

naamd niet meer. De gevolgen, negatieve beeldvorming, criminalisering, en het verder vormgeven van een 'verkliddersmaatschappij', komen de overheid blijkbaar niet ongelegen.

Het geloof in controle en registratie als 'oplossingen' voor 'problemen' is niet nieuw. In deze brochure is daarom een hoofdstuk gewijd aan registratie van vluchtelingen in de periode 1933-1942 en de consequenties van een perfecte bevolkingsboekhouding.

Dat mensen administratief onzichtbaar worden gemaakt wil niet zeggen dat ze niet meer bestaan. Het sluiten van de grenzen en het uitsluiten van mensen verandert niets aan het feit dat mensen hun toevlucht zullen zoeken tot Nederland. Nederland is een immigratieland vanwege vele factoren, zoals toenemende welvaartsverschillen, toegenomen mobiliteit, schending van mensenrechten en toenemend aantal burgeroorlogen.

Migratie heeft te maken met de noodzaak tot overleven. Het is een reactie van mensen op de slechte omstandigheden waarin zij leven en het ontbreken van een perspectief op een menswaardig bestaan. Verreweg het grootste deel van de migrerende mensen heeft geen andere keus dan die omstandigheden te ontlopen en zich te vestigen in een ander land. Slechts een klein deel kan de verwachting over wat men elders zal aantreffen laten meewegen in de keus naar welk land men zal vertrekken. Een steeds kleiner deel lukt het om Europa te bereiken. De reële verwachting dat zij daar democratische rechten, vrijheid en een menswaardig bestaan kunnen vinden blijkt, als men hier eenmaal is, niet uit te komen.

Het huidige beleid is meer en meer gericht op het opdelen van de maatschappij in 'rechthebbers' en 'rechtelozen'. In de achterliggende visie wordt

niet naar menswaardige oplossingen voor iedereen gestreefd. Het kent geen wereld die van iedereen is. Het kent slechts eigenbelang, bescherming van eigen huis en haard. Het stapelt de ene maatregel op de andere wetwijziging, bouwstenen waarmee de muur rondom West-Europa wordt gemetseld om alles 'buiten de perken' te houden.

De uitwerking van de ene maatregel of wetwijziging wordt niet afgewacht, maar ingehaald door de volgende. Het is een wirwar van regels, nauwelijks inzichtelijk voor de deskundige of kritische buitenstaander, laat staan voor de leek. Door de snelheid waarmee regels elkaar opvolgen en complexe technieken zich aandienen wordt het beleid steeds ondoorzichtiger qua uitvoering. Inhoudelijk wordt het beleid echter steeds duidelijker: Nederland is vol, eigen volk eerst. Controle op het gevoerde beleid wordt steeds moeilijker; het beleid wordt meer en meer bepaald door ambtenaren, er lijkt nauwelijks nog een visie achter te zitten. Besluiten lopen in internationaal verband vooruit op de wetgeving. Parlementaire controle ontbreekt, de burger staat nog verder af van dit

internationale beleid en de ontwikkelingen.

Met deze brochure willen we de kennis over de richting en uitvoering van het vreemdelingenbeleid verder verspreiden. Kennis die te gebruiken is om vorm te geven aan wereld die wel van iedereen is. Een wereld waarin mensen niet op hun uiterlijk beoordeeld worden, een wereld waarin mensenrechten wel voor iedereen gelden en een wereld waarin basisdemocratie en gelijkheid wel waarde hebben.

Controle en registratie werken alleen als de databanken gevuld en de computers gekoppeld worden. Maar achter elk toetsenbord zit nog steeds een ambtenaar, agent of misschien wel een uitzendkracht.

Steeds meer mensen worden betrokken bij controles. Klaargestoomd door verhalen over frauderende bijstandstrekkers, criminele illegalen en hard werkende WAO'ers krijgt zo langzaam maar zeker de verkliekersmaatschappij gestalte. Een maatschappij waar veel mensen gelukkig niet aan mee willen werken.

1 Illegaal wordt verboden maïs voor duiven aan toeristen te verkopen

1 CONTROLE OP MAAT

Op 1 juni 1994 is na jarenlange discussie de Wet op de Identificatieplicht in werking getreden. Na veel politiek geharrewar heeft 'de beperkte identificatieplicht' het gewonnen van de algehele identificatieplicht. In de praktijk geldt echter voor niet-blanke mensen een volledige identificatieplicht.

De handhaving van de identificatieplicht vindt plaats door toepassing van de in maart 1993 ingevoerde wet op Anonieme Verdachten. Iedereen die zich in verplichte gevallen niet kan identificeren kan worden gefouilleerd, zes uur worden vastgehouden en

Bij fraudebestrijding vervult de identificatieplicht een rol in combinatie met een uitgewerkt preventiebeleid. In het geval van controle op illegalen wordt de identificatieplicht wel zelfstandig gebruikt. Als onderdeel van de op 1 februari 1994 ingevoerde

Ben en zijn huisgenoten lopen in het voorjaar '94 op een avond naar hun huis, een etage op de eerste verdieping. Zij laten de deur achter zich open omdat er nog een paar anderen aan komen. Zij lopen naar de woonkamer op de eerste verdieping en horen opeens voetstappen op de trap. Voor ze het weten staat een politie-duo middenin de huiskamer. Deze agenten kijken rond, stellen vragen, speuren ongevraagd in het slaapkamergedeelte van de etage dat zich achter een gordijn bevindt. De bewoners geven enigszins laconiek geen antwoord op de gestelde vragen. Als dan de laatste bewoner ook het huis binnenstapt en de trap oploopt, schrikt hij zich wezenloos van de agenten in de huiskamer. Hij weet niet hoe snel hij rechtsomkeert moet maken, rent de trap af naar buiten. De agenten halen hem in en grijpen hem in zijn kraag. Hem wordt om zijn identiteitspapieren gevraagd, die hij niet kan laten zien. Hij wordt meegenomen naar het bureau waar de door hem opgegeven naam in de computer wordt gecontroleerd. Daaruit blijkt dat hij al langer geleden uitgeprocedeerd is geraakt, terwijl hij in de grensgevangenis ('grenshospitium') zat. Van daaruit werd hij door Justitie op straat gedumpt, het illegale leven in, omdat Justitie hem niet kan uitzetten. De agenten laten hem na een paar uur cel weer gaan; hij blijkt nog altijd diezelfde onuitzethare. Omdat hij wel een maaltijd krijgt in de politiecel, vraagt hij bij zijn ontslag of hij er de volgende dag weer kan komen eten! Hij leeft tot op heden voort als illegaal in Nederland.

er mogen foto's en vingerafdrukken worden afgenomen. Alleen als uiterste middel 'ter vergemakkelijking van de opsporing en vervolging van strafbare feiten' mag de identificatieplicht een rol spelen. Fraudebestrijding, ordehandhaving en controle op illegalen zijn de belangrijkste trefwoorden.

'Wet identificatie bij financiële dienstverlening' geldt voor alle geldhandelingen een identificatieplicht. Sinds 1 juni 1994 geldt dit ook bij de aanvraag van uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid en bij de aanvraag van een sofi-nummer. Bij de bestrijding van het zwartrijden geldt dat er sprake moet zijn van een preventiebeleid voordat

de identificatieplicht aan de orde 'mag' komen. Vervoersbedrijven zouden ook de civiel-rechtelijke weg in repressieve zin moeten bewandelen om zwartrijden aan te pakken.

Het derde belangrijke punt van de wet is de identificatieplicht bij voetbalwedstrijden. Deze mag op supporters worden toegepast 'als redelijkerwijs mag worden verwacht dat zij betrokken raken bij voetbalvandalisme'.

VREEMDELINGENTOEZICHT

Belangrijkste element van de identificatieplicht is de controle op illegalen. Als reden voor het invoeren werd het wegvallen van de grenscontroles op-

omdat de beperking in de oude wet, dat alleen vreemdelingen gecontroleerd mochten worden, hiermee is komen te vervallen. In het verleden moest de politie een 'redelijk vermoeden' hebben dat iemand een 'vreemdeling' was. De kleine verandering in de wet heeft grote gevolgen. Doordat deze nu op iedereen van toepassing is, is 'een redelijk vermoeden' niet meer nodig. Het opent het de mogelijkheid gemakkelijker te controleren. In de praktijk, en dat blijkt niet alleen uit verhalen uit deze brochure, blijft de politie toch vaak op uiterlijk of andere etnische kenmerken selecteren, zowel bij grens- als bij straatcontroles.

Eenzelfde wijziging heeft plaatsgevonden in de WABW, de Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers. In het verleden moesten alleen buitenlan-

Abdallah en Firoesh zijn op weg naar huis. Het is weekend en ze hebben goede zin omdat beiden volgende week naar school kunnen. Ze zijn het station in Heerlen nog maar net voorbij of een politieauto houdt hen staande. Deuren slaan open, identiteitspapieren worden gevraagd. Geconfronteerd met dit politieoptreden laat Abdallah zijn hoofd hangen. Hij is het allemaal meer dan zat. Al die maanden leeft hij in angst en onzekerheid. Zijn vriend heeft het geluk te mogen gaan nadat hij heeft uitgelegd dat zijn identiteitskaart thuis ligt. Abdallah moet instappen en wordt naar het bureau gebracht. Hij zit daar vier dagen en wordt naar de illegale gevangenis Willem II overgebracht. Het feit dat hij eerder niet heeft meegewerkt aan zijn uitzetting vormt de motivering tegen hem. Lang wacht hij op een antwoord van Justitie. Omdat er grove fouten gemaakt worden door Justitie pleit de advocaat ervoor zijn zaak opnieuw te laten bekijken. De voor hem belangrijke papieren zijn geadresseerd en verstuurd naar een andere vluchteling waardoor het verdedigen van zijn zaak wordt bemoeilijkt. Uiteindelijk verliest hij alles en zet Justitie hem het land uit.

gevoerd. Ironisch genoeg is met de invoering van de identificatieplicht de 'grens(gebied)controle' juist weer flink uitgebreid. Tegelijk met de invoering van de Wet op de Identificatieplicht (WID) is het binnenlands vreemdelingentoezicht fiks uitgebreid. Langs de grenzen is het Mobiel Toezicht Vreemdelingen ingesteld (zie hoofdstuk 3) en in het hele land zijn de vreemdelingendiensten versterkt met 800 agenten. Tussen het ministerie van Justitie en de politiekorpsen zijn ondertussen afspraken gemaakt waarbij het aantal illegalen dat daadwerkelijk moet worden verwijderd is vastgelegd.

Ter uitbreiding van de controles op de verblijfsstatus van migranten is de Vreemdelingenwet zodanig veranderd dat de identiteitscontroles sinds 1 juni 1994 voor iedereen, ook voor Nederlanders, gelden. Deze op zich kleine verandering is belangrijk

ders zich kunnen legitimeren bij controles door de Dienst Inspectie Arbeidsverhoudingen (DIA), tegenwoordig moet iedereen dat kunnen.

RICHTLIJNEN

Om de praktijkgevallen te kunnen beoordelen naar rechtmatigheid zijn de richtlijnen voor de controles van belang. De in het wetsvoorstel aangekondigde richtlijnen zijn uitgewerkt in deel A5/41.1.1 van de Vreemdelingencirculaire. Identiteitscontroles mogen plaats plaatsvinden als er sprake is van concrete aanwijzingen over illegaal verblijf.

Hoe 'concreet' is nu concreet?

Ten eerste kan besloten worden tot identiteitscontroles op basis van informatie van overheidsinstanties. Als voorbeeld worden de Sociale Dienst en de Inspectiedienst Sociale Zaken en

Werkgelegenheid (ISZW, voorheen DIA) genoemd. Het kan dus betekenen dat informatie van deze diensten terecht komt bij de vreemdelingenpolitie. Daarnaast kan informatie uit eigen politie-onderzoek 'concrete aanwijzingen over illegaal verblijf' opleveren. 'Ervaringsgegevens' over eerdere constatering van illegaal verblijf vormen hierbij een belangrijke leidraad. Het zijn vooral de Horeca-teams en teams tegen vrouwenhandel die deze gegevens verzamelen.

Naast de richtlijnen geldt in bijna politieregio's dezelfde prioriteit binnen de opsporing van illegalen. In alle convenanten die de vreemdelingendiensten het afgelopen jaar hebben afgesloten komt het rijtje criminele vreemdelingen, overlast veroorza-

trole vindt plaats op de openbare weg, op andere publieke plekken dan de straat, zoals in en rondom stations, in stationshallen, op perrons, op metros-tations, in delen van het centrum van grote steden, enzovoorts. De politie voert dit soort controle op persoonsgegevens uit. In de politieauto is een computer aanwezig waarmee de verblijfsstatus van de aangehouden voorbijganger direct kan worden vastgesteld.

De gecontroleerden die geen identiteitspapier kunnen overleggen, worden na een korte check ter plekke vrijwel altijd meegenomen naar het politiebureau. Daar vindt nader identiteitsonderzoek plaats. Men kan tot maximaal tien dagen in een politiecel worden vastgezet als het identiteits-

Patrick is een keer 's avonds door een politieauto gevolgd, klem gereden en gemaand van zijn fiets af te stappen. Hij wordt gefouilleerd en op wapens onderzocht. Ze vragen hem om zijn paspoort, maar dat heeft hij niet (bij zich). Hij toont een trein-reductieabonnement, maar dat mag niet baten. Zonder opgaaf van redenen, geen uitleg, geen opsporingsbevel of iets dergelijks, waaruit zou kunnen blijken dat hij mogelijk verdacht is, wordt hij aangehouden. Willekeur dus. Hij moet zijn fiets op slot zetten en de politieauto instappen. Onderweg in de politieauto hoort hij dat de twee agenten vinden dat hij gelijkenis vertoont met iemand die zojuist een restaurant heeft beroofd. Dat wil zeggen, hij heeft ook een spijkerbroek aan en eenzelfde soort jack. Patrick wordt eerst op het hoofdbureau gecontroleerd in de computer, een check op naam en andere personalia. Daaruit blijkt dat hij een uitgeprocedeerde vluchteling is die bij entree in Nederland drie maanden in de grensgevangenis heeft vastgezet, alvorens hij van daaruit op straat werd gezet. Patrick wil zijn advocaat en vriendin bellen maar dit wordt hem niet toegestaan. De politie-agenten nemen hem vervolgens mee naar de restaurant-houder voor een getuigenconfrontatie. Deze handeling mag niet zomaar plaats vinden met iemand (een willekeurig op uiterlijk verdachte) die niet in voorarrest zit. De restauranthouder herkent Patrick niet als de dader. De politie put zich dan in verontschuldigen uit en brengt Patrick weer terug naar waar zij hem heeft opgepakt. Patrick haalt z'n fiets van het slot en rijdt weg.

kende illegalen, uitzetting uitgeprocedeerden en gecombineerde opsporingsacties met de ISZW op identieke wijze terug.

IDENTIFICATIEPLICHT

De eerste selectie bij straatcontroles door de politie vindt vaak plaats op huidskleur: zwarte/gekleurde mensen, anders uitzienden, niet-Nederlanders zowel als Nederlanders, worden in de speurtocht naar illegalen aangehouden. Zwarte/gekleurde Nederlandse ingezetenen, genaturaliseerden of mensen in een asiel- of gezinsherenigingsprocedure zijn de dupe van deze vorm van controle. Identiteitscon-

onderzoek niet direct vordert of de persoon zonder verblijfstitel blijkt. Vanuit de politiecel kan men direct worden uitgezet of er volgt vreemdelingenbewaring. Er moet dan wel een last tot uitzetting zijn of deze moet er spoedig komen. De persoon zit zowel op het politiebureau als in een gevangenis voor illegalen, zoals Willem II Tilburg, vast op artikel 26 van de Vreemdelingenwet. Dit artikel kent geen tijdslimiet en men zit dan ook vaak zeer lang vast. Dit kan oplopen tot negen maanden of meer. De basis van dit artikel 26 Vw is dat persoon in kwestie een 'probleem' is voor de openbare orde en veiligheid. Bedoeld wordt dat hij of zij zou kunnen gaan onderduiken om zich aan uitzetting te onttrekken.

Bijna de helft van het aantal illegalen wordt vanuit de politiecel of gevangenis uiteindelijk toch niet het land uitgezet, waar het allemaal wel om begonnen was. Zij worden op straat gezet, 'geïlegaliseerd'.

'NOODVERORDENINGEN'

In bepaalde delen van Amsterdam Zuid-Oost, zoals de Ganzenhoef en Fazantenhof, wordt regelmatig een 'noodverordening' uitgevaardigd. Er

mensen in het bijzonder, omdat overlast, criminaliteit en veiligheid vaak in één adem genoemd worden met illegalen en zwarte mensen. Ook worden er de laatste jaren in Amsterdam de zogeheten Paasoffensieven afgekondigd. Volgens Justitie en politie komen rond die feestdagen hordes criminele illegalen uit met name Noord-Afrika naar Amsterdam om toeristen te beroven. En daar moet tegen opgetreden worden. Er is een aantal cellen speciaal voor hen ingeruimd. En dan gaat de politie aan de slag met regelmatige razzia-achtige con-

Ali geniet op 27 juli '94 van het mooie weer aan een eilandje in het water van de Voorhof-Polder in Oegstgeest. Tegen 13.30 uur komen twee agenten naar hem toe. Ze vragen hem naar zijn paspoort. Ali zegt geen paspoort bij zich te hebben en dat het thuis ligt. De agenten nemen via de radio contact op met de vreemdelingenpolitie van Leiderdorp. Ze willen weten of hij daar ingeschreven staat en een verblijfsvergunning heeft. De Leiderdorpse vreemdelingenpolitie reageert met de mededeling dat Ali al tien jaar ingeschreven staat in Leiderdorp. Eén van de twee agenten zegt tegen de ander dat Ali naar huis kan gaan omdat alles kennelijk in orde is. De andere agent weigert en zegt dat Ali mee moet naar Katwijk. Ali's brommer gaat in de auto mee. De agent die van mening is dat Ali naar huis kan, vindt dat Ali in het politiebureau kan wachten. De andere agent wil dat Ali in de cel wordt geplaatst. Ali zit van 14.30 uur tot 15.30 uur in de cel, van 15.30 uur tot 17.40 uur beantwoordt hij vragen van de politie. De politie weigert voor een tolk te zorgen en Ali weigert daarom het rapport van gehoor te ondertekenen. De politie dwingt hem daarop te tekenen. Daarna zegt de politie dat als hij naar het eilandje in de Voorhof-Polder wil teruggaan, hij nu kan gaan!

heerst dan een soort samenscholingsverbod onder het argument bestrijding van 'overlast' waarbij het verboden is met een paar personen in een groepje bij elkaar te staan. Het gaat zelfs zo ver dat op openbare wegen lijnen getrokken zijn, lees 'grenzen', die men niet mag overschrijden. Bepaalde gebieden zijn weliswaar probleemgebieden, maar begrippen als 'overlast' zijn vaag en rekbaar en worden selectief toegepast. Bovendien is iedereen de dupe van deze samenscholingsverboden, en zwarte

troles in het centrum van de stad en op bepaalde metrostations.

Tijdens het Paasoffensief in 1995 meldde de politie een aantal mensen op heterdaad betrapt te hebben bij tasjesroof in een bus met Engelse toeristen. Onduidelijk bleef om hoeveel mensen het ging die daadwerkelijk op heterdaad waren betrapt en wat er met hun zaak gebeurde. Velen worden namelijk bij deze Paasoffensieven en passant ook aangehouden zonder dat zij een strafbaar feit hebben be-

Chris komt in maart 1994 per schip aan in de Rotterdamse haven. Hij wil politiek asiel vragen en meldt zich bij het politiebureau. Daar wordt hij weggestuurd. Chris besluit het in Amsterdam nog eens te proberen. Op zijn tweede dag in Nederland wordt hij in het centrum van Amsterdam op de Dam aangehouden, door twee agenten in uniform die hem naar zijn papieren vragen. Die heeft hij niet, maar hij maakt van de gelegenheid gebruik door duidelijk te maken dat hij asiel wil aanvragen. Volgens de agenten is dat niet mogelijk. Wel zijn zij meer dan bereid hem mee te nemen naar het politiebureau. Na een aantal dagen wordt hij overgebracht naar de illegalengevangenis te Nieuwersluis. Twee maanden later volgt overplaatsing naar de grensgevangenis. Na bijna vier maanden vast te hebben gezeten, wordt hij op straat gezet met de mededeling Nederland onmiddellijk te verlaten, een onmogelijk bevel zonder geld en zonder papieren.

Eind '94, rijdt Chris met drie zwarte vrienden in een auto. Een politie-auto komt achter hen rijden en dwingt hen te stoppen. De politieagenten stellen dat de auto onverzekerd rondrijdt; de inzittenden denken dat de auto ook wordt aangehouden omdat er vier zwarte mensen inzitten. Twee van hen (ook illegalen) springen uit angst uit de auto en sprinten weg. Chris blijft gewoon zitten in de veronderstelling dat hij zo kort na zijn vrijlating niet opnieuw zal worden gearresteerd. Een pijnlijke vergissing, zo merkt hij al snel. Er wordt hen naar hun identiteitspapieren gevraagd. De bestuurder kan deze wel tonen. Chris heeft deze echter niet en toont de agenten wel het papier van zijn eerdere arrestatie en dumping, maar dit negeren ze. Opnieuw volgt na ruim een week diverse politiecellen detentie in de illegalengevangenis Willem II. Dit keer wordt hij na een maand op het station Tilburg gedumpt met een treinkaartje richting Amsterdam en het bevel Nederland binnen enkele dagen te verlaten.

Half februari '95 wordt Chris voor de derde maal aangehouden. Vijf geüniformeerde politieagenten vallen een huis in de Amsterdamse Bijlmer binnen waar Chris en een ander op dat moment aanwezig zijn. De agenten zeggen van de vreemdelingenpolitie te zijn, op zoek naar uitgeprocedeerde illegalen in dat huis. Zij doorzoeken alles. Chris heeft zich in de douche verstopt, maar wordt gevonden. Beide personen voelen zich danig geïntimideerd, de agenten maken opmerkingen als 'mensen zoals jullie hebben we hier niet nodig'. Chris en de ander worden meegenomen omdat identiteitspapieren ontbreken. Chris laat tevergeefs zijn papieren van de twee eerdere aanhoudingen en dumpingen uit bewaring zien.

Op het politiebureau wordt gevraagd of ze geld voor een advocaat hebben, wat beiden ontkennen. De twee zitten zeven dagen in een politiecel, zonder advocaat. Dit is vreemd want iedere arrestant heeft na zes uur recht op een piketadvocaat. De politie kondigt hun deportatie aan, terwijl die op dat moment daar geen uitspraak over kan doen. Chris wordt overgeplaatst naar een illegalengevangenis. Eind maart '95 komt Chris vrij. Van het jaar dat hij dan in Nederland is, heeft hij negen maanden in de gevangenis doorgebracht omdat hij geen papieren heeft.

gaan. Het vreemde is dat tegen de verdachte mensen geen strafzaak dient volgens het strafrecht, terwijl ook illegalen toegang hebben tot het strafrecht. De verdachte moet zich kunnen verdedigen met behulp van een advocaat. In deze Paasoffensieven worden de aangehouden personen op basis van de Vreemdelingenwet in politiecellen en illegalengevangenissen geplaatst, en zonder vorm van proces maandenlang vastgezet. Een soort administratieve hechtenis dus, waarna illegalen indien mogelijk uitgezet worden. De combinatie illegaal-crimineel ligt bij Justitie en politie vóór in de mond. Negatieve beeldvorming over illegalen wordt zo gevoed, ook door verdachte en onberechte illegalen in vreemdelingenbewaring te plaatsen.

De praktijkverhalen laten zien dat de richtlijnen voor de identificatieplicht in praktijk niet zo nauw worden genomen.

Een analyse van een groot aantal (vreemdelingen)rechtszaken laat hetzelfde beeld zien (Migrantenrecht 1995, 1, p 8-13). De rechtbank oordeelde dat de politie in een aantal gevallen ten

onrechte de identiteit had gecontroleerd. In de volgende gevallen vonden de rechters dat er onvoldoende concrete aanwijzingen waren geweest voor een vermoeden van illegaal verblijf:

■ vreemdeling aangehouden bij niet nader omschreven controle, zag er verdacht uit (ZP Den Bosch, 13/6/1994 AWB 94/3169);

■ vreemdeling aanhouden in een nieuwbouwwijk tijdens een regelmatig ter preventie van inbraken gehouden politiecontrole, op geen enkele wijze gebleken dat hij zich in de nieuwbouwwijk verdacht zou hebben opgehouden (ZP Den Bosch 28/6/1994 AWB 94/3376);

■ uit de stukken blijkt geen vermoeden van schuld aan het plegen van een strafbaar feit, strafrechtelijke aanhouding onrechtmatig, tevoren geen concrete aanwijzingen over illegaal verblijf; staande-houding onrechtmatig, bewaring onrechtmatig (ZP Haarlem 9/8/1994 AWB 94/2797);

■ vermoeden van drugsrunners (rijden in een auto met Frans kenteken door jeugdige personen in Rotterdam) bleek niet juist, vervolgens WW-

controle, pas daarna concrete aanwijzingen over illegaal verblijf; staandehouden niet rechtmatig, derhalve bewaring onrechtmatig (ZP Den Bosch 23/8/1994 AWB 94/5683).

Ter vergelijking een aantal zaken waarbij de rechters wel akkoord gingen met de aanhoudingen:

- op heterdaad betrapt, kon zich niet legitimeren (Haarlem 21/7/94 nr 94/2313);
- onderzoek na melding van diefstal, vreemdeling liep weg, aanvankelijk aanhouding op verdenking strafbaar feit, geen identiteitsdocument, staandehouden rechtmatig (Haarlem 22/7/94 nr 94/832);
- bij huiszoeking door RC grote som geld aan-

moedelijk een vals paspoort een bankrekening wilde openen, staande houding ex art 19 rechtmatig geacht (Haarlem 19/11/94 nr 94/4823).

Van belang is dat, anders dan in het verleden, een verkeerde toepassing van de identificatieplicht opheffing van de vreemdelingenbewaring tot gevolg heeft.

COMPUTERREGISTRATIE

In de uitvoeringsconvenanten, die in 1995 in het kader van de uitbreiding van het vreemdelingen-toezicht zijn gesloten, hebben de verschillende

Larry uit Liberia wordt opgepakt bij een razzia in een Turks naaiatelier in Amsterdam. Hij werkt daar onder een andere naam en op het soft-nummer van iemand anders. Een team van acht á tien controlerende functionarissen, waaronder drie politie-agenten in uniform, de rest in burger, met drie á vier politieauto's, komt het naaiatelier binnen en controleert ter plekke op ID en paspoorten. Er wordt door hen geen legitimatie getoond of uitleg over deze controle-actie gegeven. Men begint 'gewoon' direct per persoon te controleren. Larry heeft het idee dat de werkgever en sommige werknemers van de op handen zijnde controle afwisten omdat het die dag zo leeg is op de werkvloer. Meerdere werknemers worden op identiteit gecontroleerd, gearresteerd en meegenomen. In het atelier wordt eens per twee weken uitbetaald. Larry werkt er op het moment van de inval net bijna twee weken, en kan dus fluiten naar zijn inkomen en fluiten naar zijn vrijheid. Hij verdwijnt in vreemdelingenbewaring. De volgende zes maanden in Nederland brengt hij in een illegale gevangenis door. Hij is moeilijk uitzetbaar en wordt op straat gedumpt.

getroffen, redelijk vermoeden van schuld, bekend drugspand, strafrechtelijk aanhouding rechtmatig, staandehouding ook (Haarlem 11/8/94 nr 94/2871);

■ uit eigen onderzoek van de politie zijn leegstaande panden bekend waarin regelmatig illegale vreemdelingen verblijven, rechtmatig (Haarlem 11/8/94 nr 94/2984);

■ controle van uitzendkracht/schoonmaker op doorlaatpost KMAR, vreemdeling kon zich niet legitimeren, uit nader onderzoek bleek valse vestigingsvergunning en eerdere uitzetting, staandehouding rechtmatig (Haarlem 27/6/94 nr 94/1867);

■ bij verkeerscontrole bleek onduidelijkheid over verblijfsstatus autobestuurder, Frans sprekende inzittenden werden ook gecontroleerd en bleken illegaal: rechtbank acht een en ander in het kader van de uitoefening van de overige politietaken voldoende concrete aanwijzingen (Haarlem 20/7/94 nr 94/2014);

■ melding naar aanleiding van oplichtingsactiviteiten van een bende dat een man met ver-

politieregio's hun prioriteiten gelegd bij het op orde brengen van de administraties. In bijna alle regio's is of wordt momenteel het Vreemdelingen Administratie Systeem (VAS) ingevoerd.

Deze registratie zal in de naaste toekomst het belangrijkste onderdeel gaan vormen van het vreemdelingentoezicht.

Al sinds jaar en dag worden buitenlanders in Nederland geregistreerd bij de verschillende vreemdelingendiensten. Gebeurde dat vroeger nog gewoon met kaartjes, met de komst van de computer hebben de meeste vreemdelingendiensten een geautomatiseerde administratie ingevoerd. De Immigratie- en Naturalisatie Dienst (IND) van het Ministerie van Justitie houdt een uitgebreide registratie bij van allen die een asielaanvraag hebben gedaan. Hiernaast houdt de marechaussee bij welke buitenlanders het land niet in mogen. Momenteel loopt er ook een Europees experiment om vingerafdrukken van asielzoekers geautomatiseerd uit te wisselen.

Melvin leert in oktober '93 fietsen in Den Haag. Dat leerproces en deze integratiepoging (een fiets is toch typisch Hollands?) komt hem meteen duur te staan: hij wordt aangehouden omdat in hij de verkeerde richting fietst. "Je rijdt op een vrouwenfiets," zegt de agent die hem aanhoudt ook nog, "...je kunt helemaal niet fietsen." Melvin moet zijn identiteitspapier laten zien, heeft dit echter niet. Hij wordt dan twee dagen in een politiecel opgesloten na een computerregistratie, daarna weer gedumpt op straat.

Ahmed wordt bij het verspreiden van reclamekranten aangehouden door de politie en om zijn identiteitsgegevens gevraagd. Die kan hij niet tonen. Hij heeft 'geluk', de politie laat hem gaan...

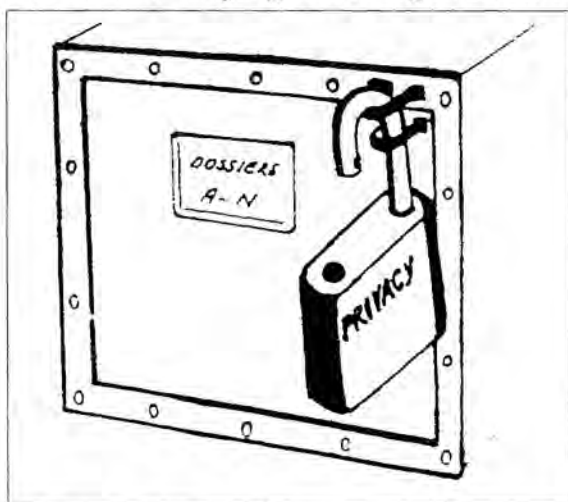
Pierre, Rwandees vluchteling, reist per schip vanuit Burundi richting Polen. Via Polen reist hij verder over land naar Nederland. Hij meldt zich bij aankomst hier bij de korpschef met een Brits paspoort van een ander. De korpschef wijst hem er op dat hij drie maanden de tijd heeft voor het zoeken van werk. Hij gaat op zoek, meldt zich bij uitzendburo Tempo Team. Dit buro eist voor uitbetaling zijn bankpasje. Pierre opent dan een bankrekening. De bank in Assen vraagt om zijn identiteitsbewijs en ontdekt dat het door hem overgelegde paspoort niet van hem is. Hij wordt apart genomen en door de politie opgehaald. Op het politieburo zit Pierre negen dagen in een cel, waarna hij in Huis van Bewaring (HvB) Zwolle wordt geplaatst wegens illegaliteit. Hij krijgt een advocaat toegewezen en vraagt asiel aan. Het is dan eind december '94. Zijn asielverzoek wordt niet ontvankelijk verklaard omdat hij geen geldig document van grensoverschrijding heeft en Justitie niet geheel zeker is over de door hem opgegeven identiteit. Pierre blijft in bewaring in HvB Zwolle. Na 1 maand en 1 week wordt hij bij wijze van strafmaatregel overgeplaatst naar de gevangenis in Veenhuizen, waarna hij vrij komt en toch naar een Opvangcentrum voor asielzoekers (OC) te Schalkhaar doorverwezen wordt. Daar wacht hij de asielprocedure verder af, totdat hij in mei '95 samen met andere vluchtelingen in het OC wordt opgepakt als uitgeprocedeerde. Pierre zit dan 5 maanden in HvB Nieuwersluis. In oktober '95 volgt overplaatsing naar de grensgevangenis in Amsterdam Zuid-Oost. In november '95 wordt hij met handboeien om bij de Nigeriaanse ambassade gepresenteerd. Pierre is Rwandees, de Nigeriaanse ambassade erkent hem niet als Nigeriaan. Na anderhalve maand grensgevangenis wordt Pierre op straat gedumpt.

Pierre gaat naar een vriend in een ROA-huis (Regeling Opvang Asielzoekers) in Assen. De politie valt deze vluchtelingenwoning binnen op zoek naar een bepaald persoon en neemt en passant ook de andere drie bezoekers mee. Pierre wordt opnieuw vastgezet wegens illegaal verblijf. Zijn voorgeschiedenis in de gevangenis en in de computer plus het tonen van een Brits rijbewijs mag niet baten. Hij zit een weekendje in de politiecel. De gezochte persoon wordt zonder verder proces een maand later vrijgelaten, hoewel hij beschuldigd wordt van een strafbaar feit in verband met bankfraude. De andere bezoeker is getrouwd met een Nederlandse en wordt direkt weer vrijgelaten.

Brian reist per metro, ook eenmaal zonder ticket. Hij is niet de enige in de coupé die geen ticket heeft. De anderen zonder ticket zijn blank. Brian is wel de enige die zich moet identificeren. Hij wordt meegenomen omdat hij geen papieren heeft. Na controle op een politieburo, waaruit blijkt dat hij eerder uit de grensgevangenis is gedumpt, wordt hij weer op straat gezet.

Met de opzet van het VAS is al in 1982 begonnen, alleen is het doel de afgelopen jaren bijgesteld. Begin tachtiger jaren was de bedoeling om de procedures te versnellen en de werkdruk van de vreemdelingendiensten te verlichten. Het VAS zal nu vooral een belangrijke rol gaan spelen in het oppakken en verwijderen van illegalen. Bij de uitwisseling van gegevens over buitenlanders, maar ook bij politiecontroles, zal het VAS een zeer belangrijke rol gaan spelen.

Elke regionale vreemdelingendienst heeft of krijgt een eigen DVAS (Deel VAS). Deze bevat de uitgebreide dossiers van geregistreerde migranten. In het

hele land zal op dezelfde manier worden geregistreerd zodat uitwisseling eenvoudig is. Bovendien is er het Centraal Register Vreemdelingen (CRV), dat beheerd wordt door de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI). Hierin zitten een aantal basisgegevens van alle migranten die in Nederland verblijven. Naast de persoonsgegevens zijn ook een pseudoniem en gegevens over de verblijfsstatus opgenomen. Elke migrant krijgt een CRV-nummer en een vermelding van de vreemdelingendienst. Vreemdelingendiensten hebben dag en nacht toegang tot dit systeem. Zij kunnen bovendien met elkaar en met Justitie communiceren om gegevens op te vragen en uit te wisselen. Het bijgevoegd plaatje geeft de structuur duidelijk weer. Naast alle persoonsgegevens is het VAS ook voorzien van een foto van de betreffende migrant die op een soortgelijke manier op te vragen is. In een apart systeem, VISAGE/VRD, zijn de foto's met 'optimale kleurenkwaliteit' opgeslagen. Via een eigen nummer zijn ze direct gekoppeld aan het VAS.

Het VAS is zodoende een uitgebreid informatiesysteem over alle migranten in Nederland. Doordat alle informatie op dezelfde wijze genoteerd staat is uitwisseling van gegevens erg eenvoudig. Niet alleen binnen het systeem maar ook met andere systemen. Daarnaast is het mogelijk met het VAS

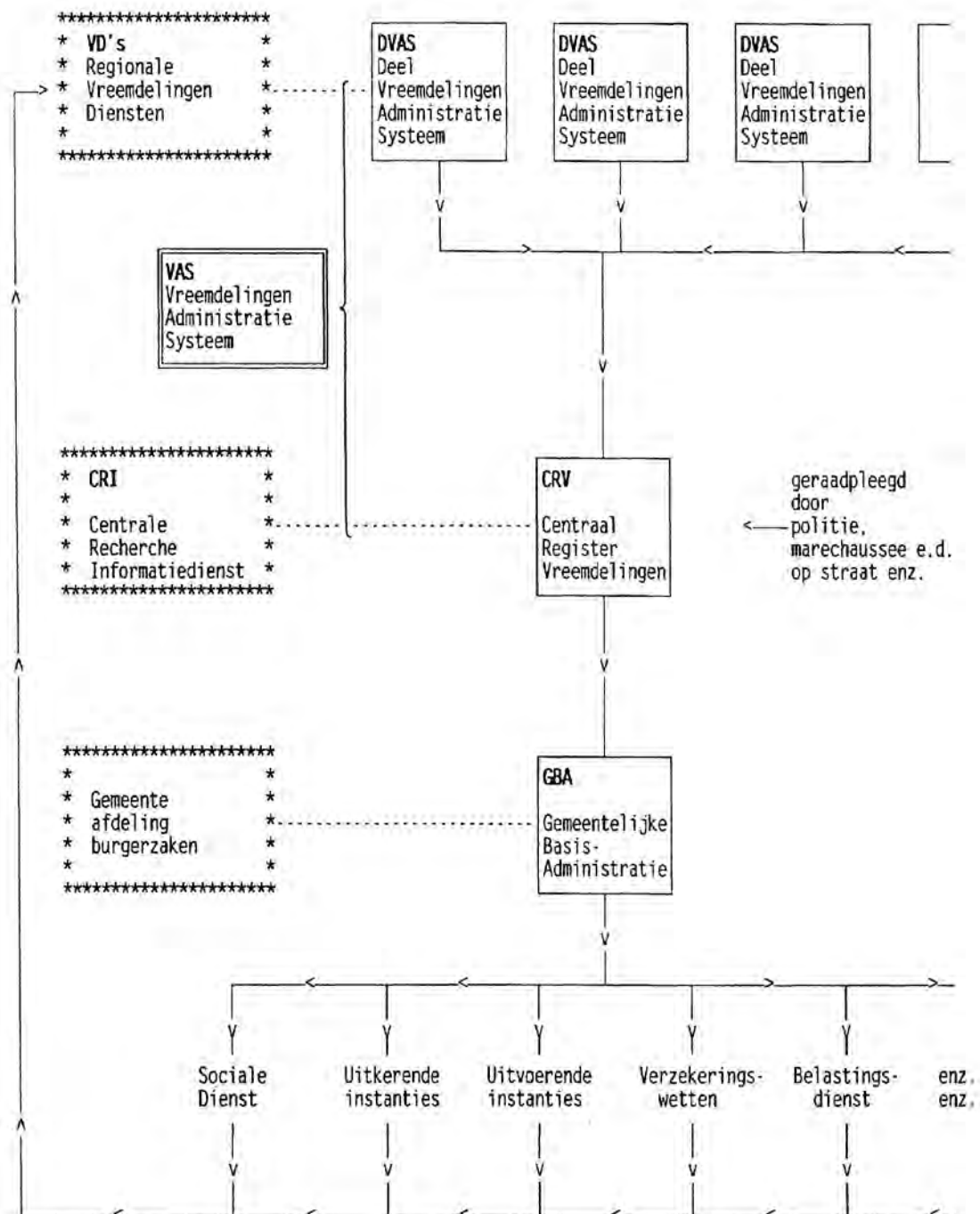
gegevens op te vragen die nodig zijn in de procedure die een vreemdeling doorloopt, een soort standaard formulieren systeem. Tenslotte is het met het systeem mogelijk gegevens op verschillende categorieën te sorteren. Zo kan het systeem een uitsluiting geven van bijvoorbeeld alle buitenlanders boven de 15, of alle buitenlanders die niet aan hun meldingsplicht hebben voldaan, of alle Turken in Nederland. Het VAS zal een belangrijke rol gaan spelen bij het uitsluiten van illegalen van voorzieningen, zoals huursubsidie, uitkeringen, etc. In de toekomst moeten ambtenaren de verblijfsstatus van migranten gaan controleren bij aanvraag van een dienst. De wettelijke regelingen hiervoor worden voorzien in de Koppelingswet (zie hoofdstuk 2). De controle van migranten zal via de Gemeentelijke Basis Administratie gaan lopen. Op aandringen van de gehele Tweede Kamer zal in dit systeem ruimte worden gemaakt om een stuk of negen verschillende verblijfsstatussen voor migranten op te nemen. Het VAS zal de leverancier van dit systeem moeten worden.

De uitwisseling van gegevens beperkt zich echter niet alleen tot die van het VAS naar de (semi-)overheidsdiensten. De informatiestroom zal ook de andere kant op lopen. Zo moeten de Sociale Diensten aan de vreemdelingendiensten doorgeven of iemand een uitkering heeft. Dit kan dan weer gevolgen hebben voor de verblijfsstatus, die in sommige gevallen gekoppeld is aan het hebben van werk.

Ook bij de straatcontroles zal het VAS een belangrijk instrument worden om migranten te controleren. De databestanden van het Centraal Register Vreemdelingen worden direct toegankelijk voor alle politiekorpsen, zodat de gegevens die iemand op grond van de nieuwe identificatieplicht verstrekt direct gecontroleerd kunnen worden. Voorstanders van deze koppeling beargumenteren dat migranten dan niet meer in de situatie terecht kunnen komen waar ze onterecht een dag worden vastgezet ter vaststelling van hun verblijfsstatus.

Tegenover dit schijnbare voordeel staat het grote gevaar van toenemende controle. Het wordt natuurlijk vrij simpel om bij elke aanhouding van een als buitenlands ogend persoon de verblijfsstatus te controleren in het VAS. De problemen die hierbij ontstaan spreken voor zich: in de praktijk zullen zwarte mensen gecontroleerd worden. Voor zwarte Nederlanders ontstaat helemaal een vreemde situatie. Zij komen niet voor in het VAS, dus zullen zij moeten aantonen dat ze Nederlander zijn, een omgekeerde bewijslast. Naast de identificatieplicht vormt het VAS dus het sluitstuk binnen de opsporing van illegalen. Wie zich niet kan legitimeren en niet in het VAS voorkomt, of geregistreerd staat als illegaal, wordt verwijderd.

VREEMDELINGENREGISTRATIE in NEDERLAND

2

ADMINISTRATIEVE APARTHEID

Aparte behandeling van gekleurde mensen/migranten vindt niet alleen plaats door de (vreemdelingen)politie en/of marechaussee. Ook binnen andere overheidsdiensten is de benadering van niet-blanke mensen vaak discriminerend. Veel overheidsdiensten moeten mensen controleren op geldige verblijfspapieren.

De nieuwe Koppelingswet zal die controles uitbreiden doordat de koppeling tussen gebruik van voorzieningen en verblijfsstatus nog verder wordt uitgebreid.

Het doel achter de koppeling van verblijfsstatus aan gebruik van voorzieningen is tweezijdig. Ten eerste zou het mensen die hier niet mogen verblijven moeten 'ontmoedigen', ten tweede is het een extra controlemechanisme op alle in Nederland verblijvende buitenlanders.

ZEEVALKING

De discussie over het uitsluiten van illegalen van collectieve voorzieningen loopt al ruim 17 jaar. Door de jaren heen zijn er steeds weer nieuwe voorstellen gedaan, waarvan het grootste deel inmiddels is gerealiseerd. Eerst werden de WW en WWV ontoegankelijk gemaakt voor illegalen. Een paar jaar later werd voorgesteld de rechtsbijstand voor hen af te sluiten, dit overigens zonder resultaat.

De definitieve ommezwaai kwam na de totstandkoming van het Verdrag van Schengen. In het verdrag is opgenomen dat de grenscontroles tussen de lidstaten afgeschaft moeten worden.

In 1986 stelde de regering voor om de controle op de verblijfsstatus uit te breiden naar de loketten van overheids- en gemeente-instellingen. Een wet die al snel bekend kwam te staan als 'pasjeswet'. Ambtenaren achter de loketten zouden elke buitenlander moeten gaan controleren op rechtmatig verblijf. Het lag erg voor de hand dat er daarbij met name naar uiterlijk zou worden gekeken. Vooral migrantenorganisaties kaartten de racistische uitwerking aan, wat onder andere leidde tot een grote demonstratie van 20.000 mensen, voornamelijk migranten. Onder druk van het protest stelde de staatssecretaris van Justitie, Korte-Van Hemel,

voor om de controle via de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) te laten lopen. Dit plan stuitte op verzet van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De controlefunctie zou de GBA geen goed doen. Uiteindelijk ging de wet ging de ijskast in. Niet alleen vanwege het verzet, met Schengen in zicht zou op korte termijn een aanpassing nodig zijn.

In 1989 stelde de regering de Commissie Zeevalking in om in grote lijnen het beleid ten aanzien van illegalen uiteen te zetten. De commissie moest zich vooral richten op 'compenserende maatregelen voor het wegvallen van de grenzen'. Een groot deel van de voorstellen (beperkte legitimatieplicht, verhoging straf op illegale arbeid en efficiëntere vreemdelingenpolitie) is inmiddels uitgevoerd. Binnen de Commissie Zeevalking scoorde het uitsluiten van illegalen van voorzieningen hoog. Hoofargument was 'het zodanig ontlasten van het vreemdelingtoezicht, dat dit uitvoerbaar wordt'. Wel zou 'per voorziening bekeken moeten worden of de uitsluiting zinvol is'. Daarnaast zou 'getoetst moeten worden wat de eventuele negatieve effecten voor leden van minderheidsgroepen en van het minderhedenbeleid zouden zijn'. In haar reactie onderschreef de regering destijds nog deze toetspunten.

DE TECHNOCRATIE SLAAT TOE

Ondertussen nam de 'technocratisering' van de samenleving een hoge vlucht. Het 'privacydebat' werd ingehaald door technologische ontwikkeling die het mogelijk maakt bestanden van verschillende overheidsdiensten aan elkaar te koppelen.

Controles op onder andere uitkeringen, belastingen en studiefinanciering werden door het koppelen van allerlei bestanden eenvoudiger. Centrale

registratiesystemen, zoals de GBA en het Vreemdelingen Administratie Systeem werden zonder noemenswaardige slag of stoot aanvaard. Fraude en misdaadbestrijding bleken toverwoorden in de aanvaarding van de verregaande controle. De nadruk lag daarbij keer op keer op mensen die het toch al niet al te breed hebben: studenten, uitkeringsgerechtigden en illegale buitenlanders.

In de discussies over het koppelen van de verblijfs-status aan het gebruik van voorzieningen wordt ook sinds jaar en dag het 'fraude'-element gebruikt. Het zou niet zozeer gaan om de controle op zich, maar om misbruik van voorzieningen te voorkomen. Dat verkoopt gemakkelijker aan de buitenwereld.

De afgelopen jaren is maar al te vaak de suggestie gewekt dat illegalen massaal misbruik zouden maken van sociale voorzieningen. Het leek wel of heel verzorgend Nederland van de wieg tot het graf openstond voor illegalen als zij zich maar eenmaal hadden laten registreren in het bevolkingsregister. Dergelijke verhalen eindigden consequent met een oproep voor meer controle en een definitieve afsluiting van collectieve voorzieningen.

De werkelijkheid is heel wat genuanceerder. Uit tal van onderzoeken die de afgelopen jaren naar misbruik van collectieve voorzieningen door illegalen werden verricht, blijkt dat fraude of misbruik nauwelijks voorkomt. P. Minderhoud en C. den Ouden onderzochten in 1985 het gebruik van sociale voorzieningen door illegalen in vier grote steden. Op een totaal van 36.000 aanvragen kwamen er maar 25 voor rekening van een illegaal. Drs. M.M.J. Aalberts van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (ministerie van Justitie) deed in 1989 een onderzoek naar het binnenlands vreemdelingen-toezicht. Hieruit bleek dat een half procent van de onderzochte groep illegalen waarvan de inkomstenbron bekend was op onduidelijke gronden een uitkering genoot. De werkgroep Uhl die in opdracht van het kabinet Lubbers-Kok het gebruik van bijstandsuitkeringen door illegalen onderzocht, kwam tot een vergelijkbaar percentage. In 1992 bracht de Haagse sociale dienst een rapport uit onder de titel 'Leven, wonen en werken van de Haagse illegalen'. Hieruit bleek dat illegalen in sterke mate afhankelijk zijn van elkaar of van legale landgenoten. Zowel de eerste opvang als hulp bij het zoeken naar werk en woonruimte en de ondersteuning bij periodes van werkloosheid worden meestal onderling geregeld. Bijstandsfraude kan naar het rijk der fabelen worden verwezen.

STEMMINGMAKERIJ

In de periode tussen het verschijnen van het advies van de Commissie Zeevalking en de op stapel

staande Koppelingswet is er veel veranderd. Zoals al gezegd is een aantal maatregelen tegen illegalen al in werking getreden, maar nog belangrijker is de omwenteling in het denken over illegalen.

Voor al in de PvdA heeft in 1992 een fikse omslag plaatsgevonden, die van gedoogbeleid naar uitzettingsbeleid ging. Inspelend op racistische tendensen in de samenleving zochten politici meer en meer de publiciteit met wilde verhalen over illegalen. Peper, Kosto, Kok, Bolkestein en Krajenbrink lieten zich van hun slechtste kant zien.

De werkelijkheid werd keer op keer geweld aan gedaan door het verspreiden van mythen en waan-zin. Overdreven verhalen over criminaliteit en fraude, die mensen angst aan moesten jagen en het klimaat rijp maakten voor harde maatregelen.

KOPPELEN, UITGESLOTEN.

Het principe van de 'koppeling' van de verblijfs-status aan gebruik van voorzieningen heeft inmiddels wel vaste voet aan de grond gekregen. Bij een aantal wijzigingen van bijvoorbeeld de Wet Sociale Werkvoorziening en de Werkloosheidswet werd een clause opgenomen dat illegalen werden uitgesloten (zie kader).

Ten tijde van de wetwijziging van de WW en IOAW was er veel kritiek van het Nederlands Centrum Buitenlanders (NCB). Net als bij de pasjeswet zou de controle discriminerend werken. Ambtenaren moeten immers af gaan op uiterlijk of andere etnische kenmerken. Ten tweede betrof het maar een kleine groep migranten, illegalen. Tenslotte vond het NCB dat ambtenaren geen taak moesten krijgen in het opsporen van illegalen, zij zouden daarmee oneigenlijke arbeid moeten verrichten. Tijdens de parlementaire discussie diende de PvdA zelfs nog een motie tegen de wet in: 'Specifieke regelgeving voor buitenlanders is overbodig gezien de voorwaarden die gesteld worden aan alle werkloze werknemers. Het voorgestelde is discriminerend voor specifieke groepen.'

Uit een onderzoek van Clermonts, van der Marck en Terweyden (1990) naar het gebruik door illegalen van WW en IOAW bleek dat er grote verschillen waren in de werkwijze van verschillende bedrijfsverenigingen en GAK's. Bij één vestiging werd op grond van uiterlijk of het vermoeden dat een aanvrager niet de Nederlandse nationaliteit had gecontroleerd op nationaliteit. Enkele vestigingen vroegen systematisch naar een legitimatiebewijs. Lang niet alle vestigingen vroegen naar de verblijfstitel van niet-Nederlanders. Waar het wel gebeurde bleek bij hoge uitzondering iemand niet aanmerking te komen voor een uitkering.

Sinds 1991 wordt systematisch elke buitenlander

bij een aanvraag voor Bijstand gecontroleerd op zijn of haar verblijfsstatus. Middels gestandaardiseerde formulieren worden de gegevens gecontroleerd bij de vreemdelingendienst. Op 1-11-1991 werd ook de aanvraag van een sofinummer aan een dergelijke controle onderhevig gesteld. Alle aanvragen worden sindsdien eerst doorgestuurd naar de vreemdelingendienst die de status verifieert.

RACISME

In het verleden is een aantal studies gedaan naar het effect van uitsluiting op niet blanke Nederlanders. In veel gevallen waarbij de controle op de

stellen. Kijken met wie zij te maken hebben. Ik denk dat een rijbewijs daar ook voldoende voor is, maar dat blijkt dan toch niet zo te zijn. Ik vermoed dat ze dat doen om de verblijfstitel te controleren, maar dat kan ik natuurlijk niet hard maken", aldus een advocaat" (hoofdstuk 4 Clermonts).

In hun onderzoek naar 'verblijfsrecht en gebruik van collectieve voorzieningen door immigranten' constateren Clermonts, Groenendijk en Havinga dat de controle op verblijfstitels veel hinder veroorzaakt voor hier legaal verblijvende migranten en Nederlanders met een buitenlands uiterlijk of een buitenlands klinkende naam. Het overgrote deel van de in Nederland wonende migranten heeft een gel-

Een vrouw vraagt een verblijfsvergunning aan, krijgt daar in eerste aanleg een positieve beslissing op, en komt zodoende in aanmerking voor huisvesting. Daarvoor gaat ze naar een woningbouwvereniging. Bij de woningbouwvereniging wordt door een baliemedewerker contact gelegd met de Sociale Dienst en de Vreemdelingenpolitie om te kijken of de haar verleende status kansrijk (dat wil zeggen duurzaam) dan wel kansarm (dat wil zeggen van tijdelijke aard) is ingeschat. In dat laatste geval kan zij, ook al heeft zij recht op een woning, deze woning niet krijgen en zal ze in een opvangcentrum moeten blijven afwachten. In het eerste geval krijgt zij een woning toegewezen. Gelukkig voor haar krijgt haar verblijfsvergunningsaanvraag het stempeltje 'kansrijk'.

verblijfsstatus een rol speelt duiken problemen op. Aparte behandeling en racisme lijken onmiskenbaar verbonden met de controles.²

Uit alle onderzoeken blijkt dat de controles een discriminatoir karakter dragen. De selectie, wie wel of niet gecontroleerd moet worden, gebeurt vaak op grond van 'kleur', 'spraak' of 'achternaam'. In de praktijk blijken bijvoorbeeld Nederlanders afkomstig uit Suriname bij de Sociale Dienst hun papieren te moeten laten zien (Minderhoud en den Ouden 1985). De Sociale Dienst Rotterdam controleerde bij alle halfjaarlijkse controles migranten op verblijfsstatus (Engberse). In een aantal interviews met hulpverleners kwam naar voren dat ook bij inschrijving en toewijzing van woningen, bij de Sociale Verzekeringsbank en bij Studiefinanciering werd gecontroleerd op verblijfstitels.

"De vraag 'Mag ik uw paspoort zien?' ligt voor in de mond bij vele beampten van instanties, ook al is het niet strikt nodig (...). Ze zeggen altijd dat het relevant is, om bijvoorbeeld de identiteit vast te

stellen. Kijken met wie zij te maken hebben. Ik denk dat een rijbewijs daar ook voldoende voor is, maar dat blijkt dan toch niet zo te zijn. Ik vermoed dat ze dat doen om de verblijfstitel te controleren, maar dat kan ik natuurlijk niet hard maken", aldus een advocaat" (hoofdstuk 4 Clermonts).

stellen. Kijken met wie zij te maken hebben. Ik denk dat een rijbewijs daar ook voldoende voor is, maar dat blijkt dan toch niet zo te zijn. Ik vermoed dat ze dat doen om de verblijfstitel te controleren, maar dat kan ik natuurlijk niet hard maken", aldus een advocaat" (hoofdstuk 4 Clermonts).

stellen. Kijken met wie zij te maken hebben. Ik denk dat een rijbewijs daar ook voldoende voor is, maar dat blijkt dan toch niet zo te zijn. Ik vermoed dat ze dat doen om de verblijfstitel te controleren, maar dat kan ik natuurlijk niet hard maken", aldus een advocaat" (hoofdstuk 4 Clermonts).

stellen. Kijken met wie zij te maken hebben. Ik denk dat een rijbewijs daar ook voldoende voor is, maar dat blijkt dan toch niet zo te zijn. Ik vermoed dat ze dat doen om de verblijfstitel te controleren, maar dat kan ik natuurlijk niet hard maken", aldus een advocaat" (hoofdstuk 4 Clermonts).

In hoeverre beïnvloedt de verblijfsrechtelijke positie de mogelijkheden om formeel aanspraak te maken op een bepaalde voorziening.
Inventarisatie van collectieve voorzieningen met een financiële uitkering of vergoeding.

ARBEID

Arbeidsvoorzieningenwet, 1 januari 1991, illegalen uitgesloten.

Wet Vermeend/Moor, 29 september 1986, inschrijving bij arbeidsbureau noodzakelijk, wat voor illegale buitenlanders is uitgesloten.

Maatregel Langdurig Werklozen 9 oktober 1987, inschrijving bij arbeidsbureau noodzakelijk, wat voor illegale buitenlanders is uitgesloten.

Premieregeling Aanvaarding lager loon, 1 september 1987.

Maatregelen ondersteuning Arbeidsinpassing, 3 april 1986.

Uitzendbureau START, 11 december 1984.

Jeugdwerkgarantiewet, 17 oktober 1987

Werkgelegenheidsverruimende maatregel, 13 augustus 1986.

Kaderregeling scholing, 9 mei 1989.

Centra voor beroepsopleiding, 1 november 1988
 directe relatie tussen verblijfsstatus en voorziening.

Vreemdelingen met een blauwe, roze of gele kaart hebben geen aparte toestemming nodig volgens de WABW, ook niet zij die een verklaring van Sociale Zaken hebben.

Een WABW'er mag de eerste drie jaar alleen de arbeid verrichten waarvoor hij/zij is aangenomen.
 Persoons en werkgebonden vergunning.

Wet Sociale Werkvoorziening, 7 mei 1989 inschrijving GAB noodzakelijk.

UITKERINGEN

Algemene Bijstandswet: onderverdeling:
 verdragsvreemdelingen, Europeanen, Australiërs, erkende vluchtelingen, Oostenrijker en Cyprioten, hier rechtmatig verblijvende staatlozen hebben recht op bijstand.

niet verdragsvreemdelingen, wanneer vreemdelingen rechtmatig hier verblijven hebben ze recht op een uitkering.

Illegale vreemdelingen, komen niet voor bijstand in aanmerking, tenzij een bijzondere noodsituatie, controle via vreemdelingendienst sinds 1996 aanscherping, noodsituatie geschrapt.

WW, IOAW en IOAZ, november 1986 directe relatie

AAW, AOW, AWW en AKW, is verbonden met eis betaling loonbelasting

Ziektewet en WAO, geen directe relatie, werknemer in de zin der wet.

Experimentele Remigratieregeling 1985, vijf jaar lang rechtmatig verblijf vereist

Basisremigratieregeling 1985, directe relatie

SCHOLING

Wet op de Studiefinanciering (WSF) 24 april 1986
 illegalen uitgesloten.

Rijksregeling basiseducatie geen relatie.

WONEN

Woonruimtetwet, geen directe relatie, wel toevoeging memorie van toelichting, dat het niet de bedoeling is.

Wet individuele huursubsidie, geen relatie.

Premiekoopregeling, geen relatie.

JUSTITIE

Buro's voor rechtshulp, geen onderscheidt vreemdelingen nederlanders.

Toevoeging advocaat, diverse regelingen.

GEZONDHEIDSZORG

Ziekenfondswet, geen bepalingen, sinds 1996
 sofinummer.

ABWZ, geen.

Ziekenhuizen, niet gekoppeld, aantal kent legitimatieplicht.

WELZIJN EN CULTUUR

Kinderopvang, geen voorwaarden

Openbare Bibliotheek, geen beperkingen

Gezinsverzorging, geen relatie.

BELASTINGDIENST

Belastingdienst, sofinummer, controle via vreemdelingendienst.

ten. Er werd geen rekening gehouden met hun positie. Als voorbeeld noemde Penninx de nog steeds bestaande vicieuze cirkel bij gezinshereniging. Om in aanmerking te komen voor gezinshereniging is passende huisvesting een strenge voorwaarde. Passende huisvesting wordt pas gegeven als er sprake is van urgentie, dus pas als er gezinshereniging heeft plaatsgevonden. Er gaat verschrikkelijk veel regelwerk aan vooraf om deze cirkel te doorbreken.

Daarnaast is jarenlang de vraag en het aanbod van grotere woningen, waar vooral migranten gebruik van maken, niet voldoende op elkaar afgestemd geweest. Dit veroorzaakt een grote schaarste aan grote betaalbare woningen.

Door de controle op de verblijfsstatus te verleggen naar allerlei overheidsdiensten, fungeren deze als een extra binnenlandse migratiecontrole. De toegang tot deze diensten wordt bemoeilijkt door de aparte behandeling en controles. De druk op niet-blanke mensen neemt hierdoor onevenredige vormen aan. Door ook nog eens een volledige legiti-matieplicht te hebben, leven niet-blanke mensen in feite in een permanente controlestaat. Op straat, op het werk, bij aanvraag van allerlei diensten, altijd kunnen zij gecontroleerd worden. De mogelijkheid om te kunnen controleren houdt niet direct in dat het altijd gebeurt. De dreiging op zich kan al voldoende zijn om mensen in hun rechten te beperken. Niet alleen de werkelijke uitsluiting, maar de dreiging kan voldoende zijn om mensen af te schrikken. Onderzoek in Engeland heeft al aangetoond dat mensen die wel recht hadden op een uitkering uit angst daar geen beroep op deden.

DE KOPPELINGSWET

Hoewel de meeste instanties dus al afgesloten zijn voor illegalen, bereidt de regering momenteel een nieuwe wet voor die de uitsluiting moet uitbreiden. In het wetsvoorstel dat de Tweede Kamer momenteel (half 1996) behandelt, wordt voorgesteld om alle migranten 'die nog in procedure zijn' uit te

sluiten van voorzieningen. Hieronder vallen dus niet alleen 'echte' illegalen, maar ook gedoogde migranten, technisch onverwijderbaren, etc. Deze Koppelingswet moet met een effectiever verwijderingsbeleid (Ter Apel) het sluitstuk worden van het illegalenbeleid.

Nog meer dan de voorstellen van de Commissie Zeevalking ademt de wet een verregaand controlesysteem uit voor alle migranten die hier langer dan drie maanden verblijven.

Bedoeling van de Koppelingswet is dat de verblijfsstatus van migranten in de toekomst bij alle voorzieningen, ook gemeentelijke, gecontroleerd moet worden. Ondanks het feit dat de overheid de controle vooral via het koppelen van diverse computerbestanden wil laten verlopen, zullen de controles toch een discriminerend karakter krijgen. In de praktijk zal of iedereen zich overal moeten legitimeren (en dit is niet wettelijk geregeld) of vooral niet-blanke mensen of mensen met een 'vreemde' achternaam zullen zich moeten legitimeren wanneer zij van een voorziening gebruik willen maken.

De regering gaat met de Koppelingswet weer een stap verder in de uitsluiting van mensen. Ook gedoogde migranten, mensen die in procedure zitten en technisch onuitzetbaren worden na aanname van de Koppelingswet uitgesloten. Er ontstaat een categorie mensen, die hier wel mag verblijven, maar nergens gebruik van kan maken. De boodschap is duidelijk: eigenlijk mogen jullie hier niet zijn.

noten

¹ Een aantal voorbeelden van maatregelen die het verblijf van illegale buitenlanders moeten tegengaan: identificatieplicht, wet op schijnhuwelijken, verhogen straffen op in dienst hebben illegalen, etc.

² Verblijfsrecht en gebruik van collectieve voorzieningen door immigranten. Lilian Clermonts, Kees Groenendijk en Tetty Havinga.

Arteh uit Ethiopië is uitgeprocedeerd maar kan absoluut niet terug naar Ethiopië. Hij duikt voorjaar '95 onder en leidt een stil bestaan, ver weg van politie. Hij wordt de eerste periode financieel en met huisvesting gesteund door een woongroep. Als die periode ten einde komt zoekt hij werk om zich in zijn onderhoud te voorzien. Hij meldt zich begin juni '96 bij een Turks naaiatelier, werkt er nog maar net en wordt bij een razzia op de werkvloer opgepakt. Hij zit een kleine week in een politiecel en wordt gevangen gezet in de illegalengevangenis Willem II in Tilburg. Hij is technisch onuitzetbaar: Ethiopië neemt geen vluchtelingen terug die niet vrijwillig terugkeren. Arteh zal maandenlange detentie tegemoet kunnen zien, om daarna wellicht toch op straat gedumpt te worden.

2 Computer leest vingerafdruk Iraniër tijdens meldplicht bij vreemdelingenpolitie in Opvangcentrum Haarlem; de meldplicht varieert

3

MOBIEL TOEZICHT VREEMDELINGEN

*De grens die volgens het 'Europa van de burger' open is,
is voor een bepaalde groep mensen dicht.*

Sinds 2 mei 1994 worden enkele honderdduizenden personen per jaar geconfronteerd met een grenscontrole. Hoé die personen worden geselecteerd is niet helemaal duidelijk, dát er selectie plaatsvindt wel. De controle bepaalt of je toegang krijgt tot Nederland. Je hebt kennis gemaakt met het Mobiel Toezicht Vreemdelingen (hierna: MTV).

Een identiteitscontrole door de vliegende brigades van het MTV wordt fataal voor John. Hij reist per trein naar een vriend in Duitsland. Op zijn retour, stapt het MTV de trein binnen. De marechaussees zijn geüniformeerd, zij legitimeren zich niet. Ter hoogte van Enschede wordt John als enige gecontroleerd. Hij denkt dat de aanleiding daarvoor is dat hij zwart is. John is namelijk de enige in die coupé die gecontroleerd wordt. Hij kan geen geldige identiteitspapieren tonen. Een kortingskaart van de Nederlandse Spoorwegen mag niet baten. John wordt meegenomen naar een kantoortje op het station en later naar politieburo Enschede waar hij die week in een cel zal zitten. Zijn vriendin en hun dochtertje kunnen hem eenmaal bezoeken. Zij zijn van hem gescheiden door een glaswand. Er wordt onderzoek gepleegd naar zijn identiteit, ook zijn vriendin wordt daarover thuis benaderd. Het levert niet meer op dan wat er in de computer al lang en breed bekend is over John. Hij wordt overgebracht naar de illegalengevangenis Willem II in Tilburg. Daar zit hij dan vijf maanden vast, wordt een keer twee weken in de isolatiecel gezet omdat hij uit radeloosheid een zelfdodingspoging doet. Justitie blijkt hem niet te kunnen uitzetten en zet hem op straat. Als asielzoeker werd John bij zijn entree in Nederland ook al op straat gezet na drie maanden detentie in het 'grenshospitium' Amsterdam. Hij is geregistreerd als technisch niet verwijderbaar. Dat bleek ook toen hij eerder was opgepakt in de metro omdat hij geen ticket had wegens geldgebrek. Toch is dit de derde maal dat hij gevangen wordt gehouden, hij zal dan ook steeds opnieuw kunnen worden vastgezet.

HOE WERKEN DE MTV-BRIGADES?

Het MTV opereert achter en langs de hele grenslijn, zowel in internationale treinen als op auto(snel)wegen als in zeehavens. Elk MTV-team controleert autowegen vooral bij een hoofdgrenspost alsook bij grensovergangen in de nabije omgeving daarvan. Daarnaast kammen deze MTV-teams de

internationale treinen door die dagelijks Nederland binnenrollen. De controles worden steekproefsgewijs uitgevoerd. Totaalcontrole is niet aan de orde, er is immers vrij verkeer van personen en goederen.

Controles worden uitgevoerd zodra grensgangers de grens zijn gepasseerd, zodat er formeel gezien bewezen is dat een persoon de grens daadwerkelijk is overschreden. Dit is van belang in geval illegalen

worden aangetroffen. Er zijn drie soorten grenscontrole door MTV-teams: in internationale treinen en bussen, op auto(snel)wegen en in zeehavens.

***mtv in de trein.**

De teams die in internationale treinen controleren bestaan uit marechaussees die per busje van de kazerne naar een treinstation over de grens, in Duitsland of België, gebracht worden. Daar stappen zij achter in de trein, en zij doorlopen de trein van achteren naar voren. Daarbij controleren zij soms iedereen, maar meestal bepaalde reizigers, op identiteitspapieren. Het is in feite geen paspoortcontrole, omdat die immers is afgeschaft. Wél is het selectieve paspoortcontrole. Mocht het MTV een persoon tegenkomen die geen geldig identiteitspapier kan overleggen, dan wordt deze uit de trein meegenomen op het eerste treinstation na de grens (Arnhem, Maastricht, Venlo, Breda, Roosendaal, Terneuzen). Bij de spoorwegrecherche heeft het MTV een eigen doorlaatpost en voert daar een eerste check van persoonsgegevens uit.

Het MTV-team wordt na de controle in dat eerste spoorwegstation achter de grens weer opgehaald en vervolgens naar de doorlaatpost op de autosnelweg gebracht, om daar de grenscontrole op de weg

marechaussee is dit omdat de afstand Emmerich-Arnhem zó kort is, dat de controle, wil deze effectief zijn, al op Duits grondgebied moet beginnen.

***mtv langs de auto(snel)weg.**

De teams die op de autosnelweg controleren, bestaan uit twee motoragenten die de selectie voorafgaand aan de controles plegen. Zij rijden achter de aan te houden auto aan en manen deze de parkeerplaats op te rijden waar de MTV-controlepost is geïnstalleerd, bestaand uit een grote en kleinere bus. De motoragenten rijden terug naar hun plek langs de snelweg om de volgende auto te selecteren. De controle van de identiteitspapieren vindt plaats door andere MTV'ers, die vanuit de bus contact opnemen met de IND om na te gaan of persoon in kwestie voorkomt in het administratiesysteem en het Nationaal Schengen Informatie Systeem (NSIS). Ook is er een verbinding met Schiphol, een draadloze mobiele computer. Dit om achterhalen of persoon in het opsporingsregister (OPS) voorkomt. In de MTV-bus is voor de controle diverse apparatuur aanwezig: fax, draagbare telefoon, copieerapparaat, laptop-computers, mobilfoon, handboeken met het up to date opsporingsregister, etcetera. Alle inzittenden van het voertuig worden

Matty wordt op 12 februari '95 bij terugkomst in Nederland per auto door het MTV gecontroleerd. Hij passeert de grens samen met een ander persoon die wél een definitieve verblijfstitel heeft in Nederland en dus de grens mag overschrijden. Matty wordt uit de auto gepikt en gaat de malle molen van de controle in. De ander mag zijn route vervolgen. Matty wordt overgedragen aan de regiopolitie en tien dagen in een politiecel vastgezet. Daarna wordt hij bijna 7 1/2 maand in de illegalengevangenis Willem II te Tilburg opgesloten. Daar volgt nog eens een overplaatsing naar de grensgevangenis in Amsterdam Zuid-Oost op. Gedurende de tijd dat Matty vastzit doet Justitie nauwelijks moeite zijn identiteit nader te onderzoeken, terwijl ze de indruk naar buiten toe wekt, hard aan zijn uitzetting te werken. Na 9 maanden vreemdelingenbewaring, waarin veel eenzaamheid, ellende en isolatiecel, wordt Matty onmiddellijk vrijgelaten, terug de illegaliteit in. Hij wint namelijk zijn vijfde rechtzaak waarin zijn advocaat opheffing van de vreemdelingenbewaring eist. De eerste vier verloor hij; steeds werd Justitie door de rechter meer tijd gegund om hem vast te houden. Plotsklaps wordt Matty dan opnieuw aan de straat overgeleverd. Hij leeft verder, is zijn baantje uiteraard kwijt geraakt gedurende die detentie-periode en probeert weer werk te vinden om in zijn onderhoud te kunnen voorzien.

uit te voeren. Per dag gaat het om enkele internationale treinen, de MTV-teams controleren in ploegdienst.

De controle door het MTV in de internationale trein uit Duitsland start meteen al na station Emmerich, dus vóór in plaats van achter de grens. Volgens de

gecontroleerd, evenals de bagage. Als de identiteitspapieren in orde bevonden worden kan men zijn/haar weg vervolgen, behalve als het MTV iets anders constateert en registreert, zoals bijvoorbeeld een verlopen rijbewijs of onverzekerde auto. Zijn de identiteitspapieren papieren niet in orde, dan

wordt men vervolgens naar een kantoortje op de parkeerplaats geleid waar men wordt ondervraagd en foto's en vingerafdrukken gemaakt worden. De informatie wordt opgeslagen in het NSIS.

***controle in zeehavens.**

Via zeehavens als Amsterdam, Rotterdam en IJmuiden komen verstekelingen aan boord van schepen aan, ook al staat het zeehavengebied onder scherpe controle. Het MTV patrouilleert langs diverse zones. Controle vindt vaak al buitengaats, op zee, plaats. Op het vervoeren van verstekelingen staat een boete, dezelfde soort sanctie die vliegtuigmaatschappijen krijgen indien zij documentlozen vervoeren. Bij schepen bedraagt de boete 2500 gulden. De kans dat een schip 'aan de ketting' komt te liggen voor nader onderzoek, is aanzienlijk en schrikt kapiteins af. Het MTV verricht ook in de haven steekproefcontroles van grensoverschrijdings- en andere documenten op de brug van schepen of in de hut van de kapitein. Verstekelingen die worden aangetroffen moeten (indien geen asielfoerzoek wordt ingediend) aanboord blijven of worden per vliegtuig uitgezet.

SELECTIECRITERIA

Criteria voor selectie en aanhouding liggen niet strikt vast, maar zijn bijvoorbeeld het uiterlijk van de auto en de inzittenden. De slechte staat van de auto, of juist de dure wagen; de kentekenplaat, het rijgedrag, een 'overbeladen busje', een aantal auto's dat ogenschijnlijk in 'colonne' rijdt, 'met volle bepakking en veel inzittenden'. Volgens het MTV zijn dat vluchtelingen of illegale families die proberen te grens over te komen.

Controle op basis van de Vw, ook die aan de grens, geldt dus theoretisch weliswaar voor iedereen, maar het MTV selecteert mensen in praktijk op een soort 'redelijk vermoeden', wat dat ook zijn moge. Dat is een niet nader omschreven begrip. Justitie zegt dat de marechaussee, degenen die bij de controles de voorselectie plegen, inzicht en ervaring hebben. Het selectiemoment is echter zo flitsend snel, dat vraagtekens gesteld kunnen worden bij de zorgvuldigheid en bevooroordeeldheid. Bovendien is er geen controle op hoe controleurs controleren. De marechaussee zelf geeft toe dat zij vooral op huidskleur en uiterlijk selecteert. Het MTV pikt er in de praktijk mensen uit die zwart zijn. De marechaussee zegt dat haar motoragenten er uitstekend in getraind zijn illegale grensgangers te kunnen signaleren. Maar, valt aan iemands uiterlijk of nummerbord te zien of hij/zij illegaal is? Nederland is een veelkleurig, multicultureel immigratieland en trekt veel toeristen, heeft

dus ook veelkleurig grensverkeer. Uit statistieken van de marechaussee blijkt dan ook dat 97% van de gecontroleerden na controle gewoon de route kan vervolgen omdat er niets aan de hand blijkt. Zij zijn dus onterecht geselecteerd, en dat noemt de marechaussee 'inzicht en ervaring'.

REGISTRATIE

Veelal zijn papieren van gecontroleerden in orde en kan men zijn/haar weg vervolgen. Vaak zijn dat gekleurde/zwarte mensen die bijvoorbeeld Nederlander zijn, of genaturaliseerd zijn, een verblijfstitel hebben. Indien papieren ontbreken of niet in orde blijken, vals, vervalst of niet geldig als grensoverschrijdingsdocument, dan worden vinger- en handafdrukken gemaakt en foto's genomen. Ook worden opgegeven persoonsgegevens als naam, geboortedatum, land van herkomst, status in Nederland of daarbuiten, en indien van toepassing doorreisland, land van eerder verblijf, anteceden-ten en overige persoonsgegevens geregistreerd en vergeleken met die in de computer van de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND), het (N)SIS en het opsporingsregister. Deze persoonsgegevens worden, voorzover onbekend, in het centrale computersysteem (SIS) opgeslagen. Papieren worden op echtheid gecheckt door fraude-afleesapparatuur (retrocheck) indien het MTV vermoedt met valse of vervalste papieren van doen te hebben. Ook wordt het proces-verbaal dat is opgemaakt in geval van illegale grensoverschrijding of valse documenten, geregistreerd.

ILLEGALE GRENSOVERSCHRIJDING

Als illegale grensgangers zijn geregistreerd kan de volgende stap zijn dat de bestaande procedure van terug- en overnameafspraken met de buurlanden wordt gevolgd. De persoon wordt aan de autoriteiten van de buurlanden overgedragen, of een persoon krijgt het bevel rechtsomkeert te maken en gaat op eigen gelegenheid terug. Als er meer tijd nodig is voor nader identiteitsonderzoek kan de persoon in kwestie worden overgedragen aan de regiopolitie. In afwachting daarvan wordt een persoon overgedragen aan de regiopolitie en in een politiecel gedetineerd. Deze vorm van detentie kan maximaal tien dagen duren, waarna overplaatsing naar een illegalengevangenis volgt. Detentie kan dan maandenlang duren, er is geen tijdsmaximum aan verbonden. Bij een uitdrukkelijke asielaanvraag (dit komt opvallend sporadisch voor, zo tonen de statistieken in de jaarverslagen '94 en '95 van de marechaussee)' vindt overdracht plaats aan de IND in

een Aanmeldcentrum. Asielrecht valt niet onder de verantwoordelijkheid van het MTV. Oncontroleerbaar is of het MTV actief wijst op het recht op een asielaanvraag en of zij het woord 'asiel' wil horen. Uit de geschiedenis van de marechaussee op Schiphol blijkt dat dit lang niet altijd het geval was.²

MTV-SYSTEMEN

De marechaussee is een schakel in de uitvoering van de Vreemdelingenwet. Zij heeft een grensbewakingstaak aan de grote doorlaatposten van de lucht- en zeehavens aan de Schengen-buitengrens. Daarnaast werkt marechaussee in het MTV aan de oost- en zuidgrens van Nederland. Ook werkt de marechaussee samen met de Immigratie- en Naturalisatie Dienst (hierna: IND) aan de uitzetting van (uitgeprocedeerde) asielzoekers en illegalen.

Zo is marechaussee geïnstalleerd in de Aanmeldcentra, die zijn opgezet in het kader van de snelle afwerking van asielverzoeken.

Het MTV bedient zich sinds '94 van MOBILIST, het Mobiel Landelijk Informatie Systeem. In '96 is deze automatisering nog verder doorgevoerd. Niet alleen het Opsporingssysteem (OPS) en het (N)SIS kunnen worden geraadpleegd maar ook is er de mogelijkheid om bij de Centrale Verwijzingsindex van het Herkenningsstelsel (HKS) op te vragen of iemand gezocht wordt voor een misdrijf. Bovendien zijn de bestanden van de Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) en het Centrale Rijbewijzen Register (CRR) direct opvraagbaar door het MTV. Om aan de Schengenakkoorden uitvoering te kunnen geven is een begin gemaakt om in het Project Automatisering Schiphol (PAS) modificaties en additionele functies aan te brengen om alle bedrijfsprocessen ten aanzien van de werkzaamheden aan de grens volledig geautomatiseerd te kunnen ondersteunen. Deze Schengenregelgeving noodzaakt ook tot het aanbrengen van een koppeling tussen het PAS en het (N)SIS.

BELEID MTV

Het MTV is ingesteld om immigratie al in een vroeg stadium te bestrijden. Kosto, destijds staatssecretaris van Justitie, meldde vrij snel na de start van het MTV dat deze vliegende grensbrigades een dalend effect hebben op de hoeveelheid asielzoekers. Zijn collega Nawijn, toen hoofd IND, schreef deze daling volledig toe aan het verscherpte grenstoezicht. Aanvankelijk werd de marechaussee onttrokken aan Schiphol. Door de fysieke scheiding tussen Schengen- en niet-Schengen-passagiers zou op de luchthaven minder controlerend personeel nodig

zijn. Omdat deze scheiding vertraging opliep, startte het MTV met minder mensen dan de oorspronkelijk geplande 473, namelijk met 200. Een deel van de nog ontbrekende 273 bleef op Schiphol 'handmatig' controleren. Vanaf begin '96 werkt bovengenoemde scheiding wél, en is het MTV voltallig geworden. Dat betekent dat nu de controlewerkzaamheden aan de grenzen in beginsel 24 uur per etmaal worden uitgevoerd.

Het MTV valt onder de extra maatregelen in het vreemdelingenbeleid om '...de explosief gestegen instroom van asielzoekers beheersbaar te maken en waar nodig terug te dringen, om het binnenlands vreemdelingentoezicht te intensiveren en de verwijderingscapaciteit te verhogen.' (Staatssecretaris van Justitie Kosto in zijn brief van 7 juni 1994 aan de Tweede Kamer naar aanleiding van een besluit van 24 maart 1994 van de Tweede Kamer om het MTV in te stellen.³

Het idee van het MTV stamt uit 1993, een jaar waarin 36.000 asielzoekers naar Nederland kwamen, waarvan 6000 via Schiphol en de rest via zuid- en oostgrenzen van Nederland. Justitie meende dat er sprake was van 'ongeregelde instroom' door het wegvallen van de grenscontrole (door het Benelux- en later ook het Schengenverdrag). Die ongeregelde instroom wilde zij in een vroeg stadium tegengaan. Daarnaast sprak Justitie van een verhoogde instroom van illegalen die zij wilde terug dringen.

De bewaking van de Schengen-buitengrens is juist verscherpt in het kader van het motto 'open binnengrenzen'. De 'open binnengrenzen' sinds de invoering van de Schengenakkoorden leiden tot een verscherpte controle aan de buitengrenzen. Selectieve controle aan de binnengrenzen is een poging om niet alleen de illegale binnenkomst te bemoeilijken, maar ook de legale. Het gaat er om potentiële asielzoekers buiten de deur te houden.

VREEMDELINGENCIRCULAIRE

De Vreemdelingencirculaire (Vc) 1994, met nadere bepalingen aangevuld, en de grensbewakingscirculaire bevatten richtlijnen over grens(streek)-controle. Hierin worden de volgende randvoorwaarden geformuleerd voor het binnenlands vreemdelingentoezicht zoals dat wordt uitgeoefend in de grensstreken:

'Toezicht ter bestrijding van illegale immigratie is toezicht dat erop is gericht illegaal verblijf door illegale immigratie, al dan niet in georganiseerd verband, in een zo vroeg mogelijk stadium tegen te gaan; dit toezicht is tevens gericht op preventie en ontmoediging van toekomstige illegale immigratie.'⁴ De selectieve heringevoerde grenscontrole beoogt blijkbaar ook nog een ander doel: 'Controles op

inreizende personen leveren aanwijzingen op over de mate waarin op een bepaalde route sprake is van illegale immigratie.⁴

De Vc 1994 meldt verder onder het kopje 'nadere aanwijzingen': 'Alle personen, Nederlanders en niet-Nederlanders, waarvan mag worden aangenomen dat zij grensganger zijn, kunnen aan deze vorm van vreemdelingentoezicht worden onderworpen. Concreet aanwijzingen over illegaal verblijf spelen bij deze vorm van toezicht geen rol.'⁴ Dit betekent dus dat de Vreemdelingenwet (Vw) in bepaalde opzichten op iedereen van toepassing is. In Migrantenrecht van september '95 wordt in twijfel getrokken of deze vorm van vreemdelingentoezicht waarbij iedereen die de grens overgaat gecontroleerd mag worden wel klopt met de Vw zelf en de Vc.⁵

De Vc 1994 vervolgt haar randvoorwaarden en nadere aanwijzingen: 'Een goed inzicht in de verkeersstromen, zowel op snelwegen, de secundaire wegen als van het internationale treinverkeer, is een essentiële voorwaarde voor een doelmatig controlebeleid. Dit inzicht kan worden verkregen door observatie van de de verkeersstromen en analyse van de observatiegegevens.'

PREVENTIEF

Nadat de vliegende brigades (MTV) geruime tijd functioneerde, sprak de Commandant van de MTV-brigade Heerlen als volgt: "Uiteraard gaat van het MTV een preventieve werking uit en zal het aantal illegaal Nederland binnenreizende vreemdelingen op de huidige bekende routes ongetwijfeld vermindern. Maar zolang de pot met honing en stroop nog gevuld is, zal men van heinde en verre naar Nederland toe blijven stromen en steeds opnieuw andere wegen trachten te vinden. Honderd procent scoor je alleen als je de hele grens potdicht metselt."⁶

Hoogste prioriteit is voor het MTV het weren van asielzoekers. Opperwachtmeester en coördinator MTV Breda, de heer Cloude-mans: "Prioriteit nummer één is de stroom potentiële asielzoekers in te dammen en daarbij als het ware een voorselectie toe te passen. Daarin slagen we vrij goed. In de maand januari, bijvoorbeeld, kwam om precies te zijn één persoon voor asiel in aanmerking, terwijl we over '94 slechts 42 asielzoekers noteerden."⁷

UITZETTINGSCAPACITEIT

Het MTV als instrument ter bestrijding van (il)legale migratie staat niet op zich. Het binnenlands vreemdelingentoezicht is ook in andere opzichten geïntensiveerd. Zo is in 1994 aan de politiekorpsen

personeel toegevoegd voor het opsporen van illegale migranten en uitgeprocedeerde vluchtelingen. Over de specifieke aanwending van de extra capaciteit voor het vreemdelingentoezicht zijn door het Ministerie van Justitie en de korpsbeheerders afspraken gemaakt. Het bestaan van deze afspraken werd bekend door het uitlekken van een brief van de korpsleiding van de regio Hollands-Midden (Leiden en omstreken). Volgens de brief was '...afgesproken het aantal verwijderingen van vreemdelingen in 1995 te verhogen van ruim 300 naar ongeveer 550'.

Over deze afspraken zijn op 2 februari 1995 Kamervragen gesteld. Staatssecretaris van Justitie Schmitz antwoordde dat er helemaal geen quotaregeling bestaat en dat een publicatie hierover in het dagblad Trouw kennelijk op een misverstand berustte. Schmitz noemt het extra geld voor het binnenlands vreemdelingentoezicht een 'doeluitkering'. De afspraken berusten op '...nadere uitvoeringsafspraken over de wijze waarop de gewenste intensivering concreet gestalte wordt gegeven. (...) Deze resultaten zullen in hun onderlinge samenhang en in combinatie met het totaal aan gepleegde inspanningen op het gebied van de intensivering van het vreemdelingentoezicht worden beschouwd.' Schmitz stelt dat er wel wordt beoordeeld op het halen van quota waarover echter geen harde afspraken zijn gemaakt. De korpsbeheerder van de regio Flevoland is kort daarna wat eerlijker; hij zegt in dagblad Trouw van 1 september '95⁸, dat er wel afspraken zijn over aantallen en dat het consequenties heeft voor het budget van het korps als dat aantal niet wordt gehaald.

Het opvoeren van het aantal verwijderingen is dus een kwestie geworden van het maken van quota-afspraken en het realiseren van het gestelde aantal verwijderingen, waarna met Den Haag kan worden afgerekend op het resultaat. Weliswaar hebben de korpsen een zekere vrijheid in het besteden van het extra geld (zo hebben de meeste korpsen de uitbreiding van de capaciteit gebruikt voor de invoering van het Vreemdelingen Administratie Systeem), maar het moet tot concreet gevolg hebben dat het aantal uitzettingen stijgt.

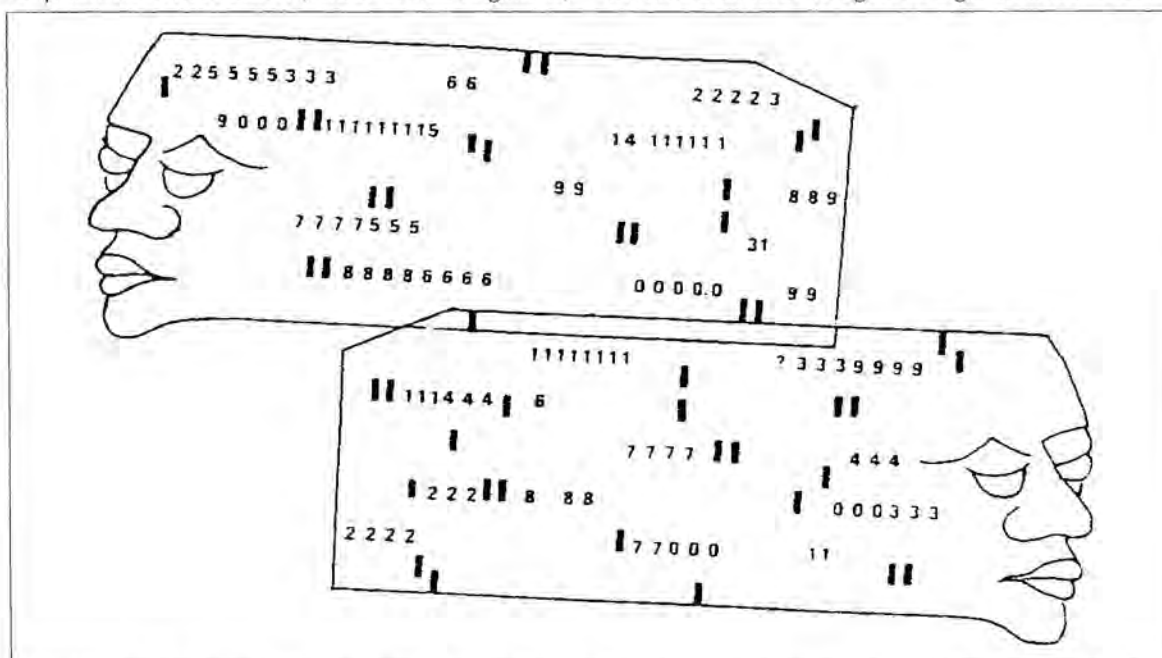
UITBREIDING OPSPORING

Het besluit het binnenlands vreemdelingentoezicht te intensiveren is genomen door het vorige kabinet. Naast het maken van eerder genoemde afspraken zijn verschillende opsporingsdiensten uitgebreid, bijvoorbeeld de Inspectiedienst van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de vroegere Dienst Inspectie Arbeid. Tevens is de Wet op de Identificatieplicht van kracht geworden, en zijn maatregelen geno-

men om werkgevers met illegalen in dienst strenger te bestraffen. De eerder genoemde personeelsuitbreiding bij de politiekorpsen betekende tevens een uitbreiding van het aantal plaatsen bij de IND. Op 12 mei 1995 werden in het IND district Zuid-Oost bij de zuidelijke korpsen en de IND 800 man extra ingezet. Het leverde de korpsen 118 arbeidsplaatsen op. "Een essentiële voorwaarde voor het functioneren van de vreemdelingendiensten is een duidelijk, rechtvaardig en geloofwaardig optreden van de totale overheid: illegale vreemdelingen dienen uit Nederland verwijderd te worden. (...) In de toekomst hebben criminele buitenlanders -al dan niet illegaal- en de uitzetting van illegalen de hoogste prioriteit in het zuiden", aldus Wilma Engelhart,

INTERNATIONAAL

Ook in de buurlanden is een soort mobiel toezicht operationeel: in Duitsland de BundesGrenzschutz en in België de Rijkswacht. Zij opereren ook achter de grens, er is samenwerking met het MTV zoals bij overdracht, terug-, en overname. In de Schengen Uitvoerings Overeenkomst (SUO) liggen afspraken over grensbewaking van de buitengrenzen van Schengen vast, zoals over de luchthaven Schiphol. Of bijvoorbeeld de Oder-Neisse-grens tussen Duitsland en Polen waar ook 's nachts met behulp van infraroodcamera's het gebied afgekamd wordt door

hoofd afdeling Vreemdelingen van de politie in Brabant Zuid-Oost, bij het sluiten van de bovengenoemde overeenkomst op 12 mei 1995.⁹ Het jaar 1996 staat zo -meer dan voorgaande jaren- uitdrukkelijk in het kader van het verwijderingsbeleid.

Duitse en Poolse grenspolitie. Velen zijn in de deze rivieren verdronken bij hun poging het Schengengebied te betreden. Dit geldt ook voor de velen die in bootjes probeerden de mediterrane buitengrens van West-Europa te overschrijden.

TERUGDRINGEN IMMIGRATIE

Dit is des te schrijnender omdat het uiteindelijk Justitie zelf is die illegalen produceert en vervolgens uitzet. Door het restrictieve beleid omzeilen veel vluchtelingen de asielprocedure omdat deze hen nauwelijks kansen biedt. Zij zijn meteen illegaal. Daarnaast zet Justitie veel vluchtelingen op straat, zij worden uit de procedure gedumpt. Zij worden 'uitgerookt', illegaal gemaakt. Dit gebeurt vanuit aanmeldcentra, asielzoekerscentra en -woningen en vanuit illegale gevangenissen. Vluchtelingen krijgen daarbij soms de aanzegging het land onmiddellijk te verlaten. Zij kunnen nergens heen, en 'verdwijnen' noodgedwongen in de illegaliteit met medeweten van Justitie.

In de zomer van 1995 bestond het MTV één jaar. Op dat moment waren 210 marechaussees in het MTV actief. Het besluit in 1993 ging uit van 473, een capaciteit die in januari 1996 werd gerealiseerd. Eén van de problemen bij het beoordelen van de praktijk van het MTV is dat er grotendeels alleen cijfermateriaal van het Ministerie van Justitie beschikbaar is. De betrouwbaarheid van de cijfers is discutabel en een toetsingskader ontbreekt.

De jaarverslagen van '94 en '95 van de marechaussee spreken met nadruk van controles achter en

Eyenga stapte net achter de grens in in de trein richting Maastricht, die vanuit België komt. Eyenga wordt meegenomen door het MTV bij een controle in de trein. Hij heeft de pech dat hij zijn papieren thuis, in zijn ROA-woning (vluchtelingenwoning Regeling Opvang Asielzoekers) heeft laten liggen. Een verzoek deze op te gaan halen mag niet baten. Eyenga wordt meegenomen voor nadere controle. Het blijkt dat hij zich enkele keren heeft 'onttrokken aan de meldplicht', dat wil zeggen dat hij zich te laat heeft gemeld bij de vreemdelingenpolitie voor zijn stempel. Dit kwam omdat Eyenga bij zijn vriendin logeerde die ver weg woonde. Na enkele malen de meldplicht te verzuimen volgen sancties. Bij deze controle wordt dat ook tegen hem gebruikt: Eyenga is een gevaar voor de 'openbare orde' omdat hij zich een paar keer niet aan de meldplicht heeft gehouden, Justitie ziet hem dan als een potentiële onderduiker. Hij komt daarna bijna vijf maanden vast te zitten in de illegalengevangenis Willem II in Tilburg. Hij wordt in die periode voor de standaardtermijn van twee weken in de isolatiecel gezet, omdat hij een bevel niet direct uitvoert. Vanuit de bajes wordt hij op straat gezet, zonder enige voorziening. Eyenga is van asielzoekend en ROA-gerechtigd tot illegaal geworden.

langs de grens. "Zo kan, indien de verwijdering van de vreemdeling noodzakelijk is, daadwerkelijke grensoverschrijding worden aangetoond." In het jaarverslag '95 staat dat de controlewerkzaamheden in beginsel 24 uur per etmaal worden uitgevoerd. Dit wekt de suggestie dat de grens écht dicht zit voor immigranten. Het steekproefkarakter zit 'm overigens vooral in het mobiele karakter van het MTV, controle steeds op een andere doorlaatpost, en natuurlijk in het selectief aanhouden.

In '95 kwamen in totaal 28.997.271 grenspassanten via lucht- en zeehavens Nederland binnen. Daarvan werden 11.499 personen geweigerd en 6717 mensen werden tijdelijk of langer vastgehouden op basis van toegangswijziging.

Door het MTV werden aan de oost- en zuidgrens 594470 mensen gecontroleerd, 151.034 aan de Belgische en 443.436 aan de Duitse grens.

Van dit aantal bleek bij 17857 controles iets aan de hand: 14.674 illegale grensovergangers, 986 asiel-aanvragen, en 2197 overdrachten door het MTV aan de regiopolitie. Duidelijk wordt uit deze cijfers dat het grootste deel geen beroep wilde doen op de asielprocedure. Schijnbaar wilden zij bij familieleden verblijven of op de arbeidsmarkt trachten in hun onderhoud te voorzien. Binnen deze categorie vallen tevens de mensen die werkelijk dachten dat de grenscontroles waren verdwenen en dus naar huis terug konden keren om hun pas op te halen. Met de asielaanvragen is in principe niets mis; zelfs de akkoorden van Schengen houden de mogelijkheden open in een tweede land bescherming aan te vragen. De overdrachten aan de regiopolitie zijn niet gespecificeerd; onduidelijk is waarom mensen zijn overgedragen aan de regiopolitie. Wel duidelijke

lijkt is dat de marechaussee, die zich beroept op haar ervaring bij controles, ongeveer 97% van de controles achterwege had kunnen laten omdat er zelfs volgens henzelf helemaal niets aan de hand was. Alleen hieruit blijkt al dat er met de selectiecriteria iets grondig mis is. Het openen van grenzen en tevens afsluiten van grenzen is een vorm van administratieve apartheid.

noten

¹ Statistieken uit jaarverslagen van marechaussee '94 en '95

² 'Geweigerd op Schiphol', onderzoek Vluchtelingenwerk naar handelwijze marechaussee bij asiel op Schiphol, september '92. De onderzoeksperiode was van mei '91 tot juni '92.

³ Brief Kosto aan Tweede Kamer, dd. 07-06-'94

⁴ Passages uit de Vreemdelingencirculaire 1994. Bijlage II bij brief Kosto aan Tweede Kamer, dd. 07-06-'94

⁵ zie Migrantenrecht 1995, nr 8, p.187

⁶ Commandant kapitein A.W. van Varik in 'Ons wapen', 1994, periodiek Kmar

⁷ Defensiekrant, dd. 30-03-'95

⁸ Trouw, dd. 01-09-'95

⁹ Wilma Engelhart, hoofd afdeling vreemdelingen politie Zuid-Oost, bij het sluiten van de overeenkomst tussen IND en politiekorpsen, dd. 12-05-'95, uit: Politie Magazine, vierde jaargang, juni 1995, nr. 10

3 Marechaussee doorzoekt bagage van
Soedanese vluchteling, september '91

EIGEN VOLK EERST OF LAATST?

Vluchtelingen worden niet beschouwd als staatsburgers. De staten zien hen niet als hun eigendom, dat zij dus ook niet hoeven te beschermen. In de jaren dertig worden ze op een aparte manier geregistreerd en behandeld en als het in 1939 oorlog wordt tussen de staten, groeit het wantrouwen tegen hen.

Zelfs bij de jodenvervolging wordt nog een onderscheid gemaakt tussen joodse vluchtelingen en Nederlandse joden. Wat betreft de anti-joodse maatregelen zijn de Nederlandse autoriteiten van mening: eigen volk laatst, buitenlandse joden eerst.

DE PAPIEREN MENS

Besluit Bevolkingsboekhouding 1936: 'Een persoon die in Nederland geboren is, daar woont of zich daar blijvend vestigt, dient te zijn ingeschreven op een persoonskaart.'

De nieuwe persoonskaart volgt de persoon 'van de wieg tot het graf'. De persoon verhuist, vertrekt naar het buitenland, overlijdt na geboren te zijn - waarvan allemaal akte op de persoonskaart.

De maker van de kaart, Lentz, directeur van de Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters, had nog wel meer gewild. Er was immers nog ruimte genoeg om aan te tekenen of de betreffende persoon 'een hazelip, nomadische neigingen, een pensioen had, of onvolwaardig, onvruchtbaar, blind, armlastig, onder curatele gesteld was.' Zover zou het niet komen, wat niet wegneemt dat een tijdgenoot van Lentz triomfantelijk kon opmerken: "Nergens ter wereld vindt men een bevolkingsregister, dat wat volledigheid en nauwkeurigheid aangaat, met het onze op een lijn kan worden gesteld."

Lentz' Papierens Mens - de Nederlandse staatsburger - staat niet alleen beschreven op een persoons-

kaart. Hij/zij woont in een huis en ook dat staat geregistreerd en wel in een afzonderlijk woningregister.

Niet in een woningregister bevinden zich de zwerwers. Zij wonen niet in een huis, maar leven wel binnen de staatsgrenzen. Ze zijn niet erg standvastig en bewegen aldoor. En eigenlijk geldt hetzelfde voor zigeuners en woonwagenbewoners. Hebben die trouwens wel een nationaliteit? En aan welke staat behoren ze toe?

En dan zijn er ook nog de vluchtelingen.

Zij komen in de jaren twintig vooral uit Oost-Europa. Het zijn Poolse joden en statenloze joden: statenloos geworden door de oorlogen waarbij bestaande staten verdwijnen en nieuwe ontstaan.

Na 1933 worden het meer en meer Duitse joden, maar ook nog steeds Poolse, in Duitsland niet welkom. Erg welkom zijn ze ook niet in Nederland. De Polen nog minder dan de Duitsers - ze zijn armer. Veel werk hebben geen van beiden.

Hebben ze wel werk, dan is dat evenmin in hun voordeel. Want als vluchtelingen werken, werken er Nederlandse burgers niet. Zij, de vreemdelingen maken het werk van de eigen burgers op. Vandaar dat er in 1934 een wet voor buitenlandse arbeidskrachten komt, de 'Wet tot regeling van het verrichten van arbeid door vreemdelingen'. Wanneer voor bepaalde bedrijfstakken Nederlandse arbeidskrachten beschikbaar zijn, zo staat in de wet, krijgen deze de voorkeur boven buitenlanders. Oftewel: eigen volk eerst. Werk is een probleem, maar geen werk ook, want zonder werk beschik je over 'onvoldoende

middelen van bestaan', gevolgd door alweer problemen met je verblijfsvergunning. Heb je geen verblijfsvergunning, dan ben je illegaal, ben je illegaal, dan.... enz., enz..

DACHAU NUMMER 2

Op 19 december 1938 vaardigt het departement van Binnenlandse Zaken een beschikking uit voor de registratie van 'Joodse en z.g.n. niet-arische vluchtelingen.' De beschikking geldt voor vluchtelingen die na 1 maart 1938 Nederland zijn binnengekomen. Die datum is niet willekeurig gekozen. In maart is de massale uittocht van joden begonnen uit het door Duitsland ingelijfde Oostenrijk. Na de 'Kristallnacht' in november 1938 volgen in groten getale de joden uit Duitsland zelf.

Deze 'Joodse en z.g.n. niet-arische vluchtelingen' mogen volgens de nieuwe beschikking van Binnenlandse Zaken de eerste vijf jaar van hun verblijf in Nederland niet in het bevolkingsregister worden opgenomen. Voor hen dus geen persoonskaart in het gemeentelijk bevolkingsregister, maar aparte kaarten in een apart persoonsregister. Lichtgroene voor mannen en roze kaarten voor vrouwen.¹

Woonde je in een kamp, dan werd je meestal, voor alle zekerheid, dubbel ingeschreven: een keer in de kampadministratie en een keer in het speciale vluchtelingenregister van de gemeente waar het kamp zich bevond. In Amsterdam was dat bijvoorbeeld het geval met de bewoners van de voormalige quarantaine-inrichting aan de Zeeburgerdijk.² Eerst hadden onder toezicht van Binnenlandse Zaken Duitse joodse kinderen aan de Zeeburgerdijk verbleven. Daarna waren tweehonderd volwassen vluchtelingen gekomen. Ze waren legaal Nederland binnengekomen, dat wil zeggen ze hadden reeds in Duitsland vergunning gekregen om via een officiële doorlaatpost Nederland binnen te komen. Vandaar dat ze ook onder het ministerie van Binnenlandse Zaken vielen (illegalen vielen onder Justitie).³ Maar ondanks hun legale status werden ze scherp bewaakt, aan de buitenkant van het kamp door de Amsterdamse politie en binnen door rijksveldwachters.

In een rapport over het kamp schrijft een Amsterdamse inspecteur van politie: 'Ten aanzien van de nieuwe bewoners van het kamp zullen andere - strengere - bewakingsmaatregelen moeten gelden dan voor kinderen. (...) Toegezien zal worden dat van buiten geen personen via de omheining contact onderhouden met de kampbewoners, terwijl zal worden tegengegaan, dat de kampbewoners zich op onregelmatige wijze uit het kamp verwijderen.'⁴ Je mocht het kamp alleen bij bepaalde gelegenheden verlaten én met een legitimatiebewijs van de

kampcommandant. Begaf je je zonder toestemming naar buiten, dan dreigde uitgeleiding: naar het land van herkomst.

Je toekomst was onzeker. Al was je legaal het land binnengekomen, het beste waar je op kon hopen was een verblijfsvergunning van tien tot dertig dagen. Na die termijn beoordeelde de vreemdelingenpolitie elke keer opnieuw of je kon blijven of niet.

Verbleef je illegaal in Nederland, dan zag het er natuurlijk nog slechter voor je uit. Werd je dan ergens aangehouden, dan kon je rekenen op uitgeleiding: naar het moorddadige land van herkomst. Was je een legale illegaal dat wil zeggen had je geen verblijfsvergunning, maar was je bij de autoriteiten wel bekend, dan kwam je terecht in een kamp onder toezicht van Justitie. Dan was uitgeleiding echter ook niet uitgesloten.

Erwin Kampelmacher was een illegale vluchteling. Aanvankelijk verbleef hij in een pension in Amsterdam totdat hij zich bij de vreemdelingenpolitie moest melden. 'In een zijsteeg staan meerdere bussen, wat me te denken geeft.' Inderdaad gebeurt dat waarvoor hij bang is: hij en honderden anderen worden in de bussen geladen en moeten Amsterdam verlaten. Ze hebben geen idee waar de tocht naartoe gaat. Naar het oosten, in ieder geval. Duitsland vreest Kampelmacher. Het zal uiteindelijk Veenhuizen worden, waar ze na 10 uur rijden aankomen, in interneringskamp Norg: getraliede ramen, hekken met prikkeldraad. 'Dachau nummer twee, merkt iemand achter me op.'⁵

Iedere 'Joodse en z.g.n. niet-arische vluchteling' was sinds de Beschikking van december 1938 geregistreerd, dubbel, driedubbel, op aparte kaarten. Maar de illegale vluchtelingen brachten het niet eens zo ver. Zij bevonden zich vrijwel naamloos, ergens in een kamp in Veenhuizen of in een school in Reuver. Ze waren meestal slechts even ingeschreven in het kampregister en daarna weer doorgestreept met een pennestreek. Aangekomen, waar vandaan? En vaak weer verdwenen, zonder een spoor achter te laten.

Het was vooral Rijksvreemdelingendienst die erop aandrong de illegale vreemdelingen niet officieel te registreren. De Dienst was bang dat hun verwijdering uit Nederland moeilijker zou gaan als zij werden geregistreerd. Ze mochten daar eens rechten aan ontlennen!

Het niet registreren van illegale en het afzonderlijk registreren van legale vluchtelingen, ging natuurlijk wel ten koste van de uniformiteit van de Nederlandse bevolkingsboekhouding. Terwijl toch de bedenker ervan, Lentz, die boekhouding zo had opgezet dat ieder individu, iedere groep zonder

grote problemen kon worden ingepast.

Maar Lentz vond aan de andere kant ook, net als de Rijksvreemdelingendienst, dat opname in het bevolkingsregister een (voor)recht was dat niet zonder meer voor iedereen was weggelegd. Men werd er een staatsburger door en een stukje van de staat zelf: staatseigendom dat tegen indringers moest worden verdedigd.

OORLOG IN EUROPA

In september 1939 wordt het weer oorlog in Europa. Eén van de vele maatregelen die in verband daarmee in Nederland worden genomen, is de uitreiking van distributiebescheiden. En opnieuw komt de positie van de legale, illegale, statenloze en dus rechteloze vluchtelingen aan de orde.

Iedere Nederlander kreeg een distributiestamkaart⁶ uitgereikt waarmee levensmiddelen konden worden verkregen. Bovendien betekende het bezit van een dergelijke kaart dat men was ingeschreven in het bevolkingsregister.

En de vluchtelingen? Zij stonden niet ingeschreven in het bevolkingsregister. Moesten zij soms niet eten of leefden ze van de lucht en hadden ze geen distributiestamkaart nodig? Natuurlijk wel. De distributie geldt voor iedereen, er wordt geen onderscheid gemaakt. Iedereen moet eten. Dus ook distributiekaarten voor de vluchtelingen. Maar hoe? Door ze eerst in te schrijven in het bevolkingsregister? Maar dan dreigden ze weer een soort staatsburgers te worden met aanspraak op allerlei rechten.

Op 5 september 1939 schrijft Lentz aan zijn 'amice' Sijdzes, chef van het Amsterdamse bevolkingsregister, over de distributiebescheiden voor vluchtelingen: 'Het beste zou zijn om telkens weer opnieuw distributiebonnen aan de vluchtelingen uit te reiken. 'Ik acht het wel nuttig, dat dat volkje zich nu en dan eens vertoont.'⁷ Maar als dat niet mogelijk is, dan maar in godsnaam een stamkaart, zij het een andere dan die van de echte Nederlanders, met een andere kleur.

En zo gebeurde het ook. In Amsterdam krijgen de joodse vluchtelingen in oktober een distributiestamkaart. De kleur is inderdaad een andere, een vreemde: niet groen maar rood, en de uitreiking vindt gescheiden plaats. De niet-arische vreemdelingen kunnen hun kaart afhalen in de Diamantbeurs aan het Weesperplein. Ook de kampbewoners van de Zeeburgerdijk en de gasten van het Lloyd-vluchtelingenhôtel dienen zich daar te voegen. Zij moeten natuurlijk wel een legitimatiebewijs bij zich hebben van de kampcommandant, om zich buiten het kamp te bewegen.

De oorlog komt dichterbij. In april 1940 valt het

Duitse leger Noorwegen binnen en in Nederland wordt de Staat van Beleg afgekondigd. De angst voor de vreemde vijand groeit en daarmee het wantrouwen tegen alles wat vreemd is binnen de eigen landsgrenzen.

In Amsterdam bevinden zich in 1940 23.500 vreemdelingen, die gecontroleerd worden door de Vreemdelingendienst onder leiding van een hoofdinspecteur, Stoett, zeven inspecteurs en 36 rechercheurs.⁸ De Dienst stuurt zijn rechercheurs regelmatig de stad in voor 'scherpe controles'. Vooral in de uitgaanscentra zoals het Leidseplein worden 's avonds vaak de papieren gevraagd van mensen die op het oog of om hun tongval een vreemde, dat wil zeggen illegale indruk maken.⁹

Op 6 mei worden bij het Minervaplein in Amsterdam-Zuid zeventig à tachtig veelal Duitse vluchtelingen opgepakt en naar het Hoofdbureau van Politie opgebracht. Daar worden hun passen en andere verblijfspapieren die zij altijd bij zich moeten hebben, gecontroleerd.¹⁰

OORLOG IN NEDERLAND

Vier dagen later worden weer vluchtelingen opgepakt, maar deze keer veel meer dan op 6 mei. De oorlog was nu echt begonnen, de Vijand was het Vaderland binnengevallen en hij zou ongetwijfeld, zoals een echte Vijand nu eenmaal doet, ook in de rug aanvallen. Overal werden vermoede vijanden vermoed. Een vreemd accent of in de ogen van de politie, een niet-vaderlands uiterlijk, was voldoende om gearresteerd te worden.

Honderden buitenlandse joden werden samen met Duitse en Nederlandse nationaal-socialisten in Amsterdam opgebracht en in loods en gevangenis gezet. Anderen werden in Hoorn, in de voormalige Rijks-werkinrichting geïnterneerd.

De vluchtelingen die zich in kampen bevonden, moesten daar blijven en in sommige gevallen werd tot de evacuatie van het kamp besloten, zoals in het geval van Westerbork.

In Westerbork bevonden zich 750 legale en illegale joodse vluchtelingen die op 10 mei naar Leeuwarden geëvacueerd werden. Vanaf 11 mei wisselden men voortdurend van kwartier omdat sommigen 'een zekere angst toonden met het oog op eventuele gevolgen, om onder de gegeven omstandigheden de Duitse Joden huisvesting te verlenen.'¹¹ De huisvesting van deze groep die 'er na de overhaaste vlucht uit het kamp uiteraard niet bijster aantrekkelijk uitzag' bleef moeilijk. En op 21 mei keerde het gezelschap na zijn vele omzwervingen, weer terug naar Westerbork, in afwachting van de dingen die zouden komen.

In Amsterdam intussen, waar zich de meeste bui-

tenlandse joden bevonden, was het onder die groep na de Duitse binnentocht op 15 mei tot talrijke zelfmoorden gekomen. Een tevreden functionaris van het begin juni gearriveerde Einsatzkommando III der Sicherheitspolizei meldt daarover het volgende: 'Wie mir der Leiter der hiesigen Kriminalpolizei glaubwürdig mitteilte, sind in der Nacht von 15. zum 16.5.1940, also kurz nach der Kapitulation der Niederlande, insgesamt über 80 Selbstmorde in der Stadt Amsterdam festgestellt worden. An den folgenden Tagen kamen noch etwa 40 dazu, so dass sich demnach die Anzahl der Selbstmorde in der Stadt Amsterdam auf bisher 120 bis 130 Fälle ...' (rest onleesbaar J.S.)^{12 13 14}

PROEFKONIJNEN

De vluchtelingen worden gearresteerd, vertrekken, komen soms terug, worden weer gearresteerd, nu door de nieuwe machthebbers, plegen zelfmoord. Zij bewegen altijd, of beter, zij worden bewogen. Want zonder toestemming mogen zij zich niet verroeren. Op 24 juni 1940 bepaalt secretaris-generaal Tenkink van Justitie dat '...vluchtelingen die na 1 maart 1938 in Nederland zijn binnengekomen, hun domicilie niet naar een andere gemeente in ons land mogen overbrengen dan met mijn vooraf verleende toestemming'.¹⁵

Vier dagen later volgt Tenkinks vordering, '...in verband met door mij ontvangen aanwijzingen', dat alle 'niet-arische vreemdelingen' die na 1 januari 1933 Duitsland hebben verlaten zich bij de plaatselijke politie moeten aanmelden teneinde een centrale registratie van alle niet-arische vreemdelingen mogelijk te maken.¹⁶

De meest onbetrouwbaren onder hen, bijvoorbeeld zij die én joods én communist waren, werden door de Sicherheitspolizei in samenwerking met de Nederlandse politie opgepakt. Het ging om personen die zich, net als iedereen, bij de distributiekantoren vervoegden, en toen door de Nederlandse politie met behulp van vreemdelingenlijsten werden gearresteerd en overgedragen aan de Sicherheitspolizei.¹⁷ 'Weiter wurden folgenden bereits vor Ausbruch des Krieges durch die Holländische Polizei festgenommen und im Internierungslager Nieuwersluis untergebrachten Deutschen Emigranten von der Einsatzgruppen übernommen.'¹⁸

De niet-arische vreemdelingen ondergaan veel van wat de andere joden later pas meemaken als eerste. 'Proefkonijnen' zijn ze genoemd en dat zijn ze eigenlijk al voor de Vijand het land binnenviel.¹⁹ Registratie, razzia en gedwongen transporten waren hun deel geweest nog voor de Duitse machten waren verschenen.

Na 15 mei ging dat door, soms in samenwerking met, dan weer onder druk van de Duitse autoriteiten. Maar wat ook op aandrang van de Duitsers gebeurde - een verhuisverbod voor niet-Nederlandse joden, hun gedwongen verhuizing uit de kuststreek in september 1940, opnieuw registratie - het bleven voor de Nederlandse autoriteiten maatregelen die tegen vreemdelingen waren gericht. De Duitsers kwamen nog niet aan de burgers die aan de Nederlandse staat toebehoorden. Vooral nog werd dat staatseigendom met rust gelaten en hoefde de Nederlandse staat zich niet te verdedigen.²⁰

ALFRED KOHN EN ERNST CAHN

Alfred Kohn en Ernst Cahn zijn Duits-joodse emigranten. Ze bezitten twee ijssalons - onder de naam Koco - in Amsterdam-Zuid. Op 19 februari 1941 dringt Duitse Ordnungspolizei de ijssalon in de Van Woustraat binnen. Daar zou volgens de Duitse politie met bijtende vloeistof op hen zijn gespoten en er zou zijn geschoten. Naar alle waarschijnlijkheid is dat niet waar, maar wat doet het ertoe? Cahn en Kohn zijn Duitse joden, dus worden ze gearresteerd. Op drie maart 1941 wordt Ernst Cahn door een vuurpeleton doodgeschoten. Hij, een Duitse jood, is de eerste in Nederland die dat lot treft.

Wat na de arrestatie van Kohn en Cahn volgt, is bekend. Als represaille voor het optreden van de 'jüdische Emigranten' volgen op 22 en 23 februari twee razzia's waarbij 425 joodse mannen worden opgepakt. Als gevolg daar weer van, komt het in Amsterdam op 25 februari tot een grote staking. Minder bekend, maar minstens zo opmerkelijk, is de positie van de joodse vluchtelingen in de februaridagen van 1941.

Als de staking voorbij is en de Duitse autoriteiten op zoek zijn naar, in hun ogen, de schuldigen en veroorzakers van de staking, meent één van hen dat men de razzia's beter had kunnen houden onder Duitse joden in plaats van zoals nu in de Amsterdamse jodenbuurt: 'Meines Erachtens wäre die Erregung der Amsterdamer Bevölkerung wesentlich geringer gewesen, wenn man die Geisellaktion gegen die in Amsterdam-Süd sesshaften jüdischen Emigranten durchgeführt hätte.'²¹

Ongefundeerd - dit vermoeden dat een razzia onder joodse vluchtelingen tot minder protest zou hebben geleid? Misschien, maar een voorstel van de Nederlandse autoriteiten wijst in dezelfde richting: 'Zou men niet kunnen bereiken, dat 400 Joodse emigranten (worden) geruild tegen de 400 Nederlandse joden?'²² Het was toch onrechtvaardig om Nederlanders - al waren het dan joden - te straffen voor wat emigranten hadden misdaan. Of in de woorden van die zelfde Nederlandse autoritei-

ten: 'Het Nederlandse rechtsgevoel is gekrenkt door het feit dat men geen verband kan zien tussen mogelijke emigranten-relletjes en het mishandelen en wegvoeren van 400 joden uit Nederland.'²³

De volgende razzia in Amsterdam, in juni 1941, was dan waarschijnlijk wat meer in overeenstemming met het Nederlandse rechtsgevoel wat betreft de keuze van de slachtoffers: deze keer ging het tenminste vooral om emigranten.

De Duitse autoriteiten zouden in het vervolg de uitzonderingsstatus van de niet-Nederlandse joden respecteren. De vreemdelingen zouden bij veel anti-joodse maatregelen als eerste bedacht worden: in december 1941 moesten zij zich melden voor 'vrijwillige emigratie' en als begin 1942 de joden uit de provincie naar Amsterdam dienen te vertrekken, is voor de buitenlandse joden de bestemming al Westerbork.

Op 22 juni 1942 laat Obersturmbannführer Eichmann vanuit Berlijn weten dat met de 'Arbeits-einsatz in Auschwitz' voor 40.000 Nederlandse joden kan worden begonnen. Andere Duitse instanties hebben geen bezwaar, maar zouden wel graag zien dat eerst de buitenlandse joden vertrokken: om 'psychologische Rückwirkungen' is het beter eerst de niet-Nederlandse joden 'zu erfassen'.²⁴

noten

¹ Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RvO) CNO BIZA 159 e, doos 104

² Quarantaine-inrichting omdat daar oorspronkelijk besmettelijke zieken werden geïsoleerd.

³ Kampen voor illegalen bevonden zich o.a. in Hoek van Holland, Reuver, Hellevoetsluis, Norg. De behuizing was slechter dan in 'legale' kampen, het eten juist voldoende en het kampregime veel strenger. Zie: D. Cohen. Zwerfend en dolend. De joodse vluchtelingen in Nederland in de jaren 1933-1940, z.p. 1955 p. 130

⁴ C.K. Berghuis. Joodse vluchtelingen in Nederland 38-40. Documenten betreffende toelating, uitleiding en kampopname. Kampen z.j. Rapport inspecteur van politie Bessems 8 januari 1939. p. 68.

⁵ Dagboek Erwin Kampelmacher 1 januari 1938 -31 december 1938. In: Berghuis. Joodse vluchtelingen in Nederland.38-40. p. 51 en 52.

⁶ Een distributiestamkaart is een soort identiteitsbewijs waarmee je distributiebonnen kon krijgen en met die distributiebonnen kon je dan produkten aanschaffen die op dat moment 'op de bon' waren.

⁷ Afdeling Burgerlijke Stand en Bevolkingsregister en verkiezingen, GAA 5176 ,map 103 (distributie)

⁸ Jaarverslag Gemeente Amsterdam 1940. Politie (GAA)

⁹ De Telegraaf 1 februari 1940 (ochtendblad) en 13 maart 1940 (avondblad).

¹⁰ Volksdagblad 6 mei 1940.

¹¹ J. Koolhaas Reevers, *Evacuatie in Nederland 1939-1940*.

z.p., 1950, p. 266.

¹² RvO, collectie 206, 500-3-151, Lage bericht Einsatzkommando III, 3 juni 1940.

¹³ RvO, collectie 206, 500-3-151, Lagebericht Einsatzkommando III van 3 juni 1940.

¹⁴ RvO 206 . 500-3-155. Lagebericht Einsatzkommando III SIPO 3 juni

¹⁵ RvO, CNO Departement van Justitie 19 L

¹⁶ RvO, CNO Departement van Justitie 19L.

¹⁷ RvO, Meldungen aus der Niederlanden 3 6 juli 1940. HSSPF 28a

¹⁸ RvO, collectie 206, 500-3-151, Lagebericht Einsatzkommando Sipo/SD III, 3 juni 1940.

¹⁹ J. Presser, *Ondergang*, Den Haag 1985.deel 1, p. 421.

²⁰ Ook de Franse staat zag net als de Nederlandse de buitenlandse vluchtelingen niet als zijn burgers. Zij hoefden niet tegen Duitse ingrepen te worden beschermd. Kwamen de Duitsers aan Franse burgers, dan werd het anders. Dat werd gezien als een aanslag op de Franse soevereiniteit. Dan was de reactie: zelfverdediging.

'The refugees were poor, alone and conspicuous. Above all, they had too little protection.(...) These immigrants were more vulnerable to anti-Jewish action than the established segment.(...) In France, Jewish immigrants were sacrificed in an attempt to save the long-assimilated Jews.' R. Hilberg. *The destruction of the European Jews*. New York 1985. p. 569

²¹ RvO 10-22. Brief Hans Böhmcker aan Seyss-Inquart 8 maart 1941.

²² RvO CNO notulen secretarissen-generaal 27 februari 1941. De secretarissen-generaal vormen de hoogste Nederlandse autoriteiten in bezet Nederland.

²³ notulen secretarissen-generaal 27 februari 1941.

²⁴ Presser *Ondergang* p. 246/247. Uiteindelijk blijkt alles toch chaotischer te zijn verlopen. In de eerste trein die op 15 juli 1942 van Westerbork naar Auschwitz vertrekt, bevinden zich 950 joden uit Amsterdam - Nederlandse en niet-Nederlandse - 50 joodse weeskinderen en 100 volwassenen uit kamp Westerbork zelf. Deze groep van 150 bevat alleen buitenlandse joden. Zie: F.Schwarz. Treinen op dood spoor. Amsterdam 1994. p.113-114.

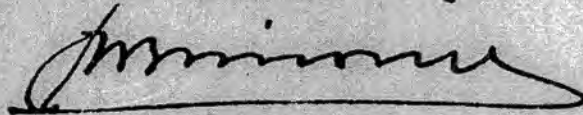
Den Houder van deze Kaart

genaamd:

geïnterneerd in het Vluchtelingen-oord te Reuver, wordt toegestaan, zich gedurende enkele uren zonder geleide buiten het genoemde kamp op te houden te Reuver en onmiddellijke omgeving.

VLUCHTELINGEN-OORD REUVER

De Commandant,

9. Een voorbeeld van een verlofkaart voor vluchtelingen in het kamp te Reuver, z.d.
(Archief Afd. A/Vl. BiZa, nr. 66. Semi-statisch archief BiZa)

5 UITSLUITING ALS IDEOLOGISCH INSTRUMENT

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de positie van de overheid een snelle verandering door gemaakt. In de jaren '50 en '60 streefde men naar een consensusmaatschappij waarin gepoogd werd de beschikbare welvaart zo mogelijk te verdelen. De overheid speelde een centrale rol in de opbouw en de organisatie van normgevende en institutionele kaders. In de jaren '70 en '80 wordt er met dit overheidsbeleid abrupt gebroken.

De overheid laat zich meer leiden door de vrije markt, en haar aandachtsveld verschuift van het opbouwen en instandhouden van de opgebouwde consensus-samenleving naar het verder uitbouwen van de beheersingsinstituties. De sterke overheid is niet meer aanwezig als vangnet voor hen die niet mee kunnen komen in de vaart der volkeren, maar is aanwezig als bewaker van hen die in staat zijn rechten te verwerven. Deze verschuiving is terug te vinden in een toenemende controle en registratie. Met de 'controlerende staat' breken er gouden tijden aan voor Justitie.

EEN 'NIEUW' BESEF

In de jaren '70 begint het algemene geloof in de onbeperkte groei van de economie langzaam af te brokkelen. Sindsdien vragen meer en meer politieke en economische beleidsmakers zich af of het blijven tegemoetkomen aan de eisen en verwachtingen van de lagere economische groepen, niet een bedreiging zou vormen voor die groei en daarmee voor hun eigen bevoorrechte positie. Het aantal mensen dat nog gelooft dat 'the American way of life' geleidelijk bereikbaar is voor de hele wereldbevolking is afgenomen. En inderdaad, als iedereen op deze aarde zou leven volgens dit model, dan was de totale ineenstorting van het ecologische systeem waarschijnlijk allang een feit geweest.

Dit relatief nieuwe besef dat het model niet geschikt is voor wereldwijd gebruik heeft geleid tot een verandering in het gedrag van de heersenden, tot een ideologische en politieke reactie. Gedurende de jaren '70 en '80 is zodoende (onder aanvoering van de neo-liberalen Reagan en Thatcher) het principe van de welvaartsstaat openlijk ter discussie gesteld; het bestrijden van (begin van) onvrede door het doen van concessies.

De neo-liberalen zijn tot de -waarschijnlijk terechte- conclusie gekomen dat een vrije markt economie die gebaseerd is op winstmaximalisatie en concurrentie geen verdere concessies kan doen, niet op economisch gebied, niet op het gebied van politieke participatie, en niet op het gebied van toegang tot rechten. Het belangrijkste politieke doel van de neo-liberalen is dientengevolge gericht op het afbreken van alle mechanismen voor herverdeling en geschillen-oplossing binnen de welvaartsstaat. Deze mechanismen worden door hen beschouwd als een blokkade voor een soepel functionerend economisch systeem.

De deregulatie, zoals deze afbraak ook wel wordt genoemd, is echter niet alleen gericht op de economische sector of mechanismen voor verdeling van de welvaart. Zij gaat gepaard met de afbraak van die normgevende en institutionele kaders van de staat die bedoeld waren voor het oplossen van conflicten op basis van consensus.

Onderdeel hiervan is het inperken van de toegang tot rechten en voorzieningen die voorheen werden gegarandeerd door de staat. In plaats van een 'eerlijke' verdeling door een welvaartsstaat zien we de vorming van formele criteria die uitsluiting moeten rechtvaardigen.

In dit opzicht is het misleidend te spreken van de 'terugtrekkende overheid': de staatsmacht wordt namelijk niet zwakker, maar verstevigt haar positie door van karakter te veranderen.

DE FUNCTIE VAN DE STAAT

De traditionele liberale visie op de democratische staat benadrukte de bescherming van de burgers tegen de inbreuk van de staat op hun rechten en vrijheden. Onder het heersende neo-liberalisme gaat het om een heel andere visie: de staat heeft een belangrijke rol bij het in stand houden van veiligheid en orde, de burger wordt meer en meer gezien als verdacht en ook als zodanig tegemoet getreden. De samenleving moet beschermd worden tegen hen die van normen afwijken, marginalen en dissidenten. Zij zijn immers een bedreiging voor het gladjes functioneren van het systeem. Het gevolg is dat 'vrijheid' vooral de vrijheid is voor de veronderstelde loyale meerderheid in tegenstelling tot de 'outsiders', 'vrijheid' is het recht geworden voor geprivilegieerden om met rust gelaten te worden en niet te worden geconfronteerd met eisen van hen die uitgesloten zijn.

De staat wordt de borg van de toepassing van de wet tegen enig afwijkend gedrag. De staat is niet langer bereid rechten te verlenen aan vragende burgers, maar in plaats daarvan staat de staat altijd in zijn recht tegenover de burger.

Straalde de traditionele visie het wantrouwen van burgers over staatsmacht uit, de moderne veiligheidsgerichte staat institutionaliseert het wantrouwen van de staat tegenover de burger. De deregularisatie van de normen en waarden houdt niet in dat er in de veiligheidsstaat minder wetten worden gemaakt. Het is het karakter van de wetten dat wijzigt. Duidelijke wettelijke omschrijvingen maken plaats voor vage, alomvattende bepalingen die neerkomen op een blanco cheque in handen van de uitvoerende organen van de overheid - natuurlijk ten koste van de rechten en vrijheden van burgers.

CONTROLE

Het neoliberale concept van de binnenlandse politiek bestaat uit twee pijlers; enerzijds de ontmanteling van democratische rechts-instrumenten, an-

derzijds het opzetten van een apparaat voor pro-actieve controle. Politieke actie met als inzet het vinden van oplossingen op basis van overeenstemming is vervangen door conflictstrategieën met een voornamelijk 'politie'karakter die in eerste instantie gericht zijn op het beheersen van hen die zijn uitgesloten.

Gecomputeriseerde databestanden spelen een ondersteunende rol bij het bepalen van uitsluitingscriteria en het beperken van toegang tot rechten en voorzieningen die voorheen werden gegarandeerd door de overheid. Zij zijn een technisch vereiste voor een totale controle, die op haar beurt voorwaarde is voor het realiseren van de uitsluiting en beperking. De opkomst van totale controle beperkt zich niet slechts tot het terrein van de veiligheid en openbare orde. Het komt terug op al die terreinen waar mensen toegang eisen tot voorzieningen.

TECHNIEKEN

Momenteel wordt op een toenemend aantal vlakken geëxperimenteerd met de invoering van zogeheten Computerized Resource Management Systems (CRMS) bij de overheid. De bedoeling van deze systemen is het terugbrengen van de overheidsuitgaven door 'fraudeurs' en andere 'niet-rechthebbenden' op te sporen. Zo wordt in Duitsland geëxperimenteerd met een systeem om verstrekkingen binnen de medische zorg te beperken. Het systeem bevat onder andere patiëntgegevens, behandelend arts, verstrekte medische behandelingen en diagnostieke gegevens. Momenteel worden de gegevens gebruikt om zicht te krijgen op de economische doeltreffendheid van de medische zorg door uitgebreide koppeling van gegevens, met als doel bezuinigingen. Particuliere ziektekostenverzekeraars en beroepsgroepen van artsen vragen nu al om invoering van een persoonsgebonden chipcard voor de gezondheidszorg. De chip-card zou alle persoonlijke medische gegevens van de houder moeten bevatten. Voorstanders van de invoering zeggen dat zo gecontroleerd kan worden of iemand vrijwillig preventief onderzoek ondergaat, of bijvoorbeeld aan sport doet, wat wil zeggen actief betrokken is bij 'gezondheidsbevorderende' activiteiten, of anderzijds juist betrokken is bij risico-activiteiten, zoals roken. Gezondheidsbevorderende activiteiten kunnen dan beloond worden met premieverlaging, verslechterende activiteiten met premieverhoging. Uitgebreide uitwisseling van gegevens zou ook kunnen bijdragen aan het vaststellen van de meest kostendekkende medische behandeling voor iedere ziekte. Doktoren die dan de gestandaardiseerde kostenlimiet voor de be-

handeling van een specifieke ziekte overschrijden kunnen vervolgens worden bestraft. Critici van het gezondheidszorg-CRMS vrezen dat een dergelijke controle vroeger of later zal resulteren in een zorg 'op maat', waarbij 'dure' behandelingen voor bepaalde categorieën patiënten worden beperkt of zelfs onmogelijk worden.

Een ander en zeer typisch voorbeeld van gecomputeriseerd management is te vinden in Bremen, waar een nieuw elektronisch systeem is geïntroduceerd dat het mogelijk maakt zicht te krijgen op de hoeveelheid geproduceerde afval per huishouden. Op deze manier kunnen huishoudens worden aangeslagen voor de werkelijk geproduceerde hoeveelheid afval. Het vereist echter wel dat persoonlijke gegevens elektronisch worden opgeslagen, en nu al hebben sociale diensten toegang gekregen tot de bestanden om te kijken of de hoeveelheid afval van een huishouden wel overeenkomt met het aantal mensen dat er officieel woont.

Het is duidelijk dat deze vormen van gegevensuitwisseling vooral serieuze consequenties heeft voor mensen in een 'niet-normale' situaties en in het bijzonder voor illegalen. Gevreesd moet worden dat de volgende stap zal zijn dat de lokale 'vuilnisbestanden' gekoppeld worden aan het ARZ, de Duitse variant van het VAS.

Controle en registratie kunnen dan ook niet van elkaar gescheiden worden. Er zijn genoeg voorbeelden van registratie die al operationeel zijn of worden op het vlak van het wegverkeer etc.. Kort gezegd komt het er steeds op neer om uitgesloten te filteren en te scheiden van hen die wel rechten hebben of kunnen betalen.

UITSLUITING

We hebben hier als voorbeeld gekozen voor de CRM systemen, omdat zij hetzelfde doel en functie hebben als de elektronische registers op het terrein van binnenlandse veiligheid en openbare orde: Ze zijn gebaseerd op het verwerpen van het principe van de veronderstelde onschuld, oftewel een omkering van de bewijslast. Het is de geest van de criminaliteitsbestrijding die wordt uitgebreid tot alle facetten van de maatschappij. Totdat het tegenovergestelde is bewezen, is een ieder schuldig en dus onderhevig aan pro-actieve controle. En hoe nijpender de positie van een individu of sociale groepen, des te verdachter zij zijn in de ogen van de staat.

De uitbreiding van elektronische systemen is nauw verbonden met het handhaven van de maatschappelijke status quo. Onder een dergelijk beleid dient de opgeslagen informatie als een 'boekhouding voor

uitsluiting' en kan dan ook beschouwd worden als een buitengewone vorm van inlichtingenverzameling. Dit enorme databestand is een absolute voorwaarde voor het effectueren van een beleid dat op af- en uitsluiting is gericht.

VEILIGHEID

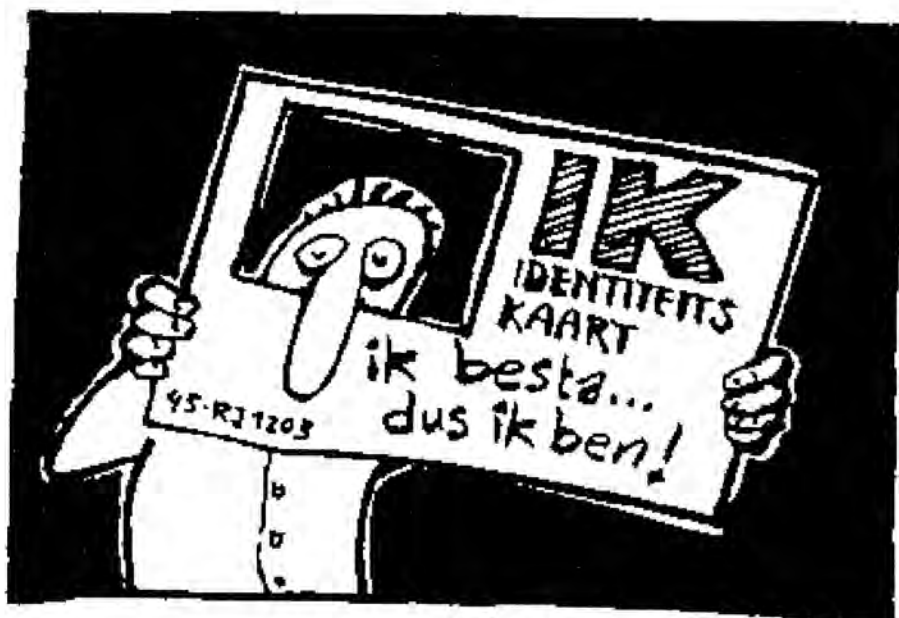
In dit verband moet nog een andere ontwikkeling worden opgemerkt die nodig is voor een 'controle-rende staat': de toenemende integratie van de drie belangrijkste instanties die zich met veiligheid bezig houden, de politie, geheime dienst en het leger. We hebben al kunnen zien dat het gebruik van data die in verschillende systemen zijn opgeslagen niet beperkt blijft tot politie. Ook andere vormen van het 'bevoegd gezag' hebben direct of indirect toegang. De vage definities van wat er bestreden moet worden maakt het de drie diensten mogelijk te zeggen dat ieder afzonderlijk bevoegd en deskundig is op dit terrein. Tegelijkertijd klinkt de roep om uitbreiding van hun bevoegdheden. De politie claimt een rol in de pro-actieve fase van een onderzoek (inlichtingen-vergaring), en eist geavanceerde apparatuur die oorspronkelijk ontwikkeld was voor militair gebruik. De geheime diensten roepen overal om een rol in de bestrijding van de misdaad, een rol die ze dan ook steeds vaker krijgen. In een aantal landen heeft het leger zich een belangrijke rol toegeëigend in de bescherming van de binnenlandse veiligheid.

De noodzaak voor geheime diensten en het militaire apparaat hun bestaansrecht aan te tonen na de ineenstorting van communistische regimes heeft geleid tot een rivaliteit tussen de drie diensten. Paradoxaal genoeg lijkt deze rivaliteit juist het proces van samensmelting van deze drie te versnellen.

De doelen van de gecomputeriseerde controles zijn nauw verbonden met het creëren van een nieuw vijandsbeeld na het plotseling verdwijnen van 'het communisme'. De nieuwe vijanden zijn de uitgesloten, die een bedreiging vormen voor de positie van de welgestelden door een stuk van de cake te eisen terwijl ze daar volgens die welgestelden geen recht op hebben - de vluchtelingen en migranten die het beschermde paradijs van de rijken bestormen, een internationale maffia die onze BMW en Mercedes komt stelen, maar ook de werklozen, de oude van dagen, de zieken en gehandicapten, die er allen van beschuldigd worden de samenleving tot last te zijn. Geautomatiseerde databestanden maken het mogelijk hen te ontdekken, te controleren en hun uitsluiting te formaliseren. De aanbidders van de veiligheidsstaat schijnen echter een belangrijk detail te vergeten: hoe meer de

staat zich richt op uitsluiting en controle, hoe meer de daardoor getroffen groepen zullen proberen, zoveel mogelijk, contact met de staat te vermijden. Formeel zal het doel, het laten verdwijnen van de uitgesloten, worden bereikt. Maar in de praktijk zullen deze groepen blijven bestaan, levend in een

groep. Het voordeel van de asielprocedure is echter dat in het grootste deel van de gevallen, en vooral die van 'kennelijk ongegronde' aanvragen, de gegevens van de aanvrager worden geregistreerd, terwijl in het geval van illegale migratie vrijwel zeker veel moeite zal moeten worden gedaan de be-

omgeving die hen richting criminaliteit drijft, in een extreme legale en sociale onzekerheid die inherent is aan (semi-)illegaliteit.

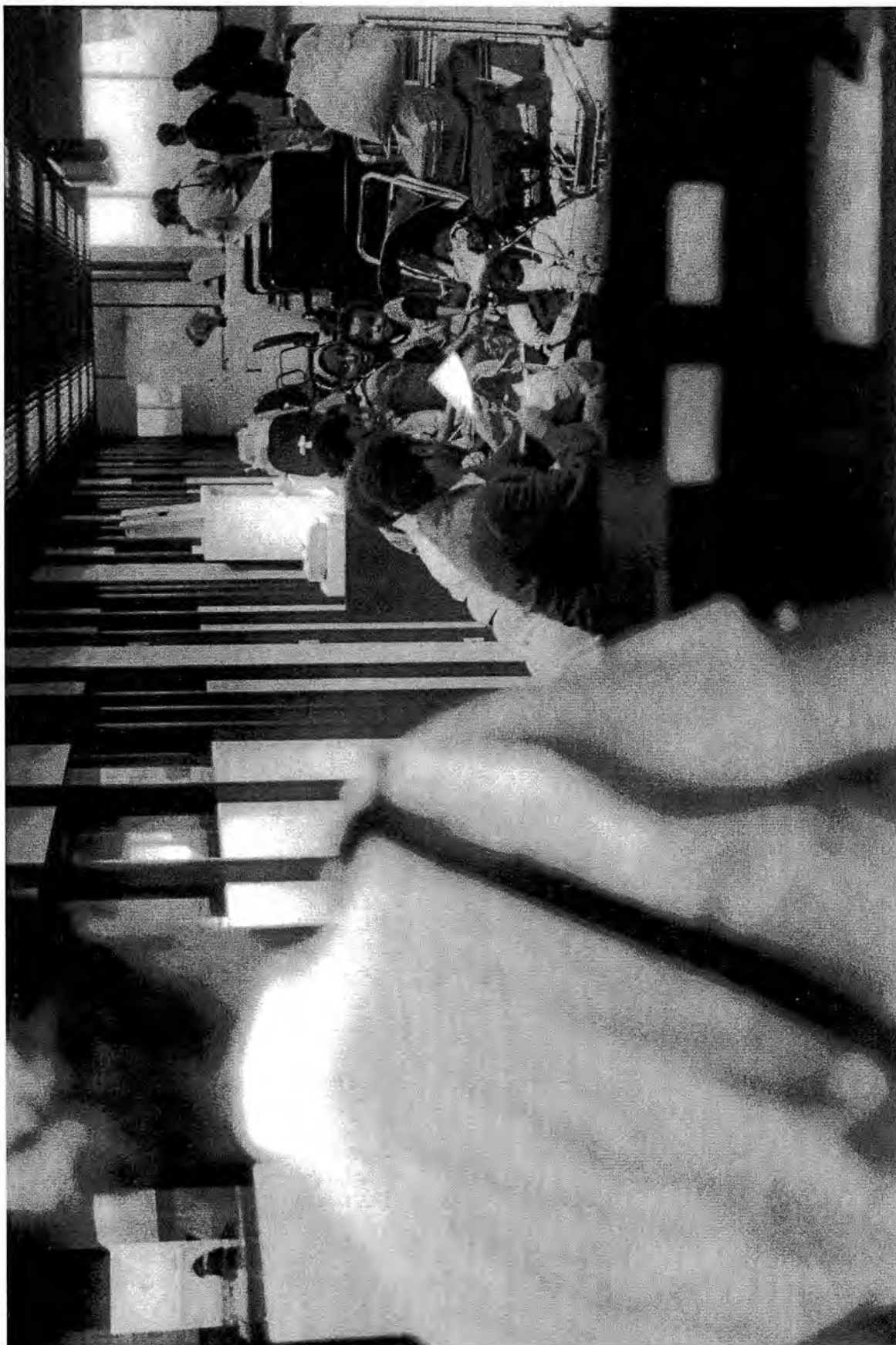
Hun aantal zal gestaag toenemen.

ONVEILIGHEID

Op deze manier wordt, in plaats van veiligheid en orde te handhaven, door de staat een parallelle maatschappij van 'vogelvrijen' gecreëerd, een situatie waar zelfs de best uitgeruste politie geen antwoord op heeft. Met andere woorden: door een totaal controlesysteem op te zetten om de veiligheid te garanderen wordt er juist een situatie van onveiligheid gecreëerd die niet te controleren is. Het Flynn-rapport van de Europese Commissie voor migratie- en asielbeleid (februari 1994) refereert impliciet aan deze mogelijke averechtse effecten: "Potentiële asielzoekers kunnen hun toevlucht nemen tot illegale immigratie als asielprocedures niet langer voor allen toegankelijk zijn. Het is onwaarschijnlijk dat de kosten die gemoeid zijn met het effectief bestrijden van deze illegale migratie minder zijn dan de werkelijke kosten voor het in behandeling nemen van de asielaanvragen van deze

trokken personen op te sporen". In feite geeft de Commissie hier toe dat het huidige beleid dat tot doel heeft immigratie te verminderen door regels aan te scherpen, heeft gefaald. De Commissie heeft gelijk waar zij de angst uitspreekt dat de beperking van legale inreis-mogelijkheden zal leiden tot een stijging van de illegale immigratie. De noodzakelijk conclusies worden door de Commissie echter niet getrokken. De verwachting dat potentiële migranten de asielprocedure bij ruimere toegang daartoe zullen blijven gebruiken als middel om binnen te komen is nogal naïef, juist omdat die procedure leidt tot registratie en mogelijk effectieve uitzetting.

Het is de vraag of iemand een beroep zal doen op de asielprocedure als duidelijk is dat de kansen op werkelijk verblijf daardoor kleiner zijn dan in het geval van illegale binnenkomst. Welke maatregelen van controle en repressie er ook genomen worden, feit blijft dat hoe meer de legale mogelijkheden worden afgesloten, des te meer mensen gedwongen worden tot illegale immigratie. Zij geven de voorkeur aan een hachelijk leven in de clandestiniteit, in het fort van de rijken, boven de onzekerheid en ellende in het land van herkomst.

5 Soedanese vluchtelingen vragen asiel aan op Schiphol, september '91

6 EN DE TECHNIEK, ZIJ GROEIDE VOORT

In de huidige technocratische maatschappij worden steeds meer taken van mensen overgenomen door machines met als gevolg een verschuiving van mens-mens relaties naar mens-machine relaties. Van de informatie, die als (eind)produkt ontstaat, is niet altijd even duidelijk wie daar de beschikking over heeft en wat er mee wordt gedaan.

In het in 1993 verschenen boek 'Identificatieplicht, het baat niet maar het schaadt wel', schetsen Jan Holvast en André Mosshammer het beeld van de technocratische informatiemaatschappij. "Bij het zoeken naar oplossingen wordt primair het oog gericht op technische oplossingen. Niet het probleem staat centraal maar de (schijn)oplossing, waardoor de indruk ontstaat dat bij een oplossing problemen worden gezocht". Holvast en Mosshammer zagen 'een terugkeer naar de situatie van de nachtwachtstaat, waarin de staatsactiviteiten zich primair beperken tot de openbare orde, veiligheid en rust en de belastingheffing, kortom sectoren waarin de nadruk ligt op controle en toezicht in plaats van op menswaardigheid van het bestaan'.

Deze ontwikkeling is de laatste 3 jaar alleen maar versterkt. Meer dan ooit worden registratie en controle gepresenteerd als dé oplossingen voor fraude, criminaliteit en misbruik van voorzieningen. De overheid en het bedrijfsleven willen het zicht op het doen en laten van de burgers weer terug. Controle op de inkomsten, registratie van de uitgaven, beperking van de mobiliteit en inzicht in het leef- en consumptiepatroon vormen de toverwoorden voor een alwetende overheid.

De integratie van de moderne techniek in de gehele overheid heeft een wereld van registratie, koppeling en controle geopenbaard, waar zelfs de grootste bureaucraten niet van hadden durven dromen. De invoering van deze controle- en uitsluitingsmechanismen valt samen met een zich steeds verder terugtrekkende overheid. Beperking van de uitkeringen, het uitkleden van de ziekenfondsen, stopzetten van de ziektewet, beperking van de WAO, streng asielbeleid, uitsluiting van illegalen; een kleine greep uit het overheidsbeleid van de laatste jaren. De keuze die gemaakt wordt is duidelijk: grote

infrastructurele projecten, zoals de Betuwe-lijn, de HSL en de uitbreiding van Schiphol moeten Nederland opstuwten in de vaart van het nieuwe Europa. Het nieuwe Europa waar geen plaats is voor vluchtelingen, werklozen, langdurig zieken en illegalen. De rechtvaardiging van die keuze wordt verpakt in vertogen over fraude, misbruik en criminaliteit. 'Honderden illegalen op één adres', 'grote fraude onder uitkeringstrekkers in Groningen', 'misbruik van WAO moet stoppen'. En langzaam wordt waarheid wat niet meer dan een (verkiezings)leugen was.

De nieuwe technieken en registraties maken het beleid ook echt uitvoerbaar. Maar erger nog, politici slaan op hol bij de mogelijkheden van deze technieken. Uitsluiting en controle worden gepresenteerd als dé oplossingen voor een falend overheidsbeleid.

Het aantal centrale registraties, controles en koppelingen is dan ook flink toegenomen. Uitgangspunt vormt tegenwoordig de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). In de GBA is van elke persoon die langer dan drie maanden in Nederland verblijft een 'digitale tweeling' opgeslagen. Alle belangrijke persoonsgegevens zijn in dit systeem opgenomen. En hoewel er altijd flink verzet is geweest tegen de invoering van een centraal persoonsnummer in Nederland is ook het sofinummer in de GBA-bestanden opgenomen. Dit sofinummer verschijnt meer en meer in computerregistraties (bij ziekenfondsen bijvoorbeeld) en op identiteitsbewijzen. De digitale burger in de GBA moet een soort standaardburger worden. Niet alleen alle (semi-)overheidsinstanties kunnen met de GBA informatie uitwisselen. Ook derden, zoals Verzekeringsbank, Ziekenfonds e.d. kunnen een beroep doen op informatie uit de GBA. Binnen dit netwerk van registraties en

Nelson bezoekt rond kerst '95 een coffeeshop aan de in Leiden. Er komen vaker mensen van buitenlandse afkomst daar op bezoek. De politie valt de shop binnen op zoek naar een bepaald persoon, die niet aanwezig is. Zij controleert Nelson op identiteitspapieren, die hij niet kan tonen. Hij wordt meegenomen, zit 24 uur vast in een politiecel en wordt weer op straat gedumpt. Hij ervaart deze persoonscontrole als bizar. De coffeeshop-houder meldt dat de politie niet zo vaak binnenvalt, maar wel coffeeshop-bezoekers net buiten de deur oppakt.

Gordon wil wel terug naar Kazachstan. Er is al geprobeerd hem uit te zetten naar Moskou, maar Moskou stuurde hem naar Kazachstan. Daar werd hij niet geaccepteerd, teruggestuurd naar Moskou, en Moskou stuurde hem weer naar Nederland. Hij heeft lang in verschillende illegalengevangenissen gezeten in Duitsland en in de Willem II Tilburg.

Hij probeert eind december '95 via Duitsland uit te reizen en wordt 's nachts uit de trein geplukt door de BundesGrenzschutz. Gordon namelijk geen reis- en identiteitsdocumenten. Hij moet 400 USA-dollars betalen als een soort waarborgsom voor een eventueel proces en wordt gesommeerd Duitsland binnen 2 dagen te verlaten anders wordt hij weer gearresteerd. Behalve Gordon worden ook enkele andere mensen uit de trein gevestigd en beboet. Een poging in januari '96 om een reisapier (laissez passer) te verkrijgen slaagt uiteindelijk bij de ambassade in Brussel. Gordon reist dan direct door naar Kazachstan.

Musa rijdt met twee anderen in een auto op een weg in Alkmaar en passeert een politieauto. De inzittenden zijn twee zwarte personen, waaronder Musa en een wit persoon, de bestuurder. De politieauto blijft achter hen rijden en maant hen dan te stoppen. De politie heeft het kenteken gecheckt en geconstateerd dat de auto onverzekerd is. De twee zwarte personen worden om identificatiepapieren gevraagd, de chauffeur krijgt een boete. De twee worden meegenomen, geregistreerd, zitten 10 dagen in een politiecel en worden overgebracht naar de illegalengevangenis Willem II Tilburg. Musa zit daar ruim vijf maanden vast in vreemdelingenbewaring en wordt uiteindelijk weer op straat gezet. De ander zit ruim vier maanden vast, ook hij wordt gedumpt.

Melvin verspreidt elke morgen vroeg de krant. Op een keer wordt hij zomaar aangehouden, gecontroleerd en om identiteitspapieren gevraagd die hij niet kan laten zien. Opnieuw wordt hij meegenomen, naar hetzelfde politiebureau, waar dezelfde politie-ambtenaar hem checkt. Al snel wordt duidelijk dat Melvin de aangehouden fietser is die de verkeerde kant op fietste, geregistreerd in de computer als vreemdeling. Melvin vermeldt dat hij toen op straat gedumpt is en dat dat nu ook maar moet gebeuren. Echter, hij wordt opnieuw in een politiecel opgesloten, dit keer 12 dagen. De politie stelt hem allerlei vragen over hoe hij dan toch in vredesnaam als illegaal overleeft, waar hij woont, en hoe lang hij al hier leeft. Resultaat van een gesprek tussen Melvin en de politie is dat ze meegaan naar zijn huis om te zien hoe hij leeft en woont. Als zij dat gezien heeft, laat ze Melvin vrij, met de opmerking dat hij ver uit handen van politie dient te blijven.

koppelingen is de GBA het kloppend hart. De digitale burger wordt hiermee een eenvoudig te controleren object, met als enige probleem de verificatie aan de fysieke evenknie. Daarvoor is nu al bedacht dat bij het doorgeven van alle wijzigingen aan de GBA een legitimatieplicht geldt, op termijn ligt het voor de hand dat die ook zal gaan gelden voor gebruik bij andere diensten. De controle mogelijkheden via de GBA (met sofinummer werkelijk aan van alles te koppelen) zijn bijna onbeperkt. De koppeling aan het Vreemdelingen Administratie Systeem (zie hoofdstuk 1) is één van de eerste en laat goed zien hoe wet- en regelgeving samen gaan met de mogelijkheden die technisch ontwikkeld worden.

REGISTRATIE DOOR POLITIE

Eén van de grootste verzamelaars van informatie is de politie.

Van iedereen die in aanraking is geweest met de politie worden gegevens opgeslagen. Voor een deel gaat het om 'harde' strafrechtelijke informatie over personen zoals opgenomen in het Centraal Politie Register. Iedereen die ooit een strafbaar feit heeft begaan wordt hierin opgenomen. Mensen die gezocht worden zitten in een vergelijkbaar register, wat ook direct opvraagbaar is voor de agent op straat.

Maar meer en meer registreert de politie 'zachte' informatie. Zo heeft elke regio zijn Antecedenten-register, waarin gegevens zijn opgenomen van iedereen waarvan proces verbaal is opgemaakt. De burgemeester of een inlichtingendienst raadpleegt dit bestand voor screening of het afgeven van een bewijs van goed gedrag.

Vager worden de criteria voor registratie als de Regionale Inlichtingendienst (RID) of Regionale Criminele Inlichtingendienst (RCID) in zicht komt. Bij uitstek dé diensten die 'zachte' informatie verzamelen. De RID over politiek actieve mensen, migranten, asielzoekers en extreem rechts, de RCID over achtergronden van mogelijk criminelen.

Ook op Europees nivo timmert de politie aan de weg. Eén van de belangrijkste registers op dit moment is het Schengen Informatie Systeem (SIS), voorloper van het Europees Informatie Systeem (EIS). In het SIS zijn gegevens over personen, voertuigen en andere goederen opgenomen. Daarnaast mensen die gezocht worden voor een misdrijf of uitlevering, buitenlanders die het land uitgezet kunnen worden, verdwenen personen, diegenen die in hun eigen belang of dat van anderen tijdelijk opgesloten dienen te worden, getuigen van een rechtszaak, en last but not least staatsgevaarlijke individuen. Naast het SIS is sinds 1993 EURODAC in ontwikkeling. Dit

registratiesysteem van vingerafdrukken van vluchtelingen moet de verschillende Europese systemen aan elkaar koppelen en het daarmee vluchtelingen onmogelijk maken in meer dan één Europees land asiel aan te vragen.

Voor het sinds 1995 in Den Haag gevestigde Europol staat de uitwisseling van 'zachte criminele' informatie gepland. Als het Europolverdrag door alle lidstaten is geratificeerd (binnen twee jaar) kan gevoelige CID-informatie worden uitgewisseld.

De databanken zijn het resultaat en de bron voor controles. De legitimatieplicht is één van de middelen waarmee de controles kunnen worden uitgevoerd. De ontwikkelingen in de techniek maken in de toekomst vele vormen van identificatie mogelijk. Niet langer zal de overheid afhankelijk zijn van de welwillendheid van de burgers. Zonder dat burgers het zelf willen (of weten) zullen camera's, Smart Cards en biometrische technieken de controle en uitsluiting overnemen. Hieronder een zeker niet volledige lijst van ontwikkelingen die gaande zijn.

VIDEOCONTROLE

Videoregistratie en -controle is al jarenlang het derde oog in de bewakingsbranche. Bedrijfsterreinen, overheidsgebouwen, toegangscontroles en winkelcentra, je ontkomt niet meer aan het spiedend oog van de camera. De laatste jaren duikt de video-camera steeds meer op aan de openbare weg met de mogelijkheid om alles en iedereen die passeert te registreren.

Dit vindt al op grote schaal plaats in Engeland. Meer dan 300.000 camera's, gericht op de openbare weg, vormen een netwerk van gesloten videosystemen. In Nederland zijn dergelijke gesloten videocircuits flink in opmars. Veel winkelcentra zijn al voorzien, een aantal steden bespiedt de openbare weg en op korte termijn worden alle stations van zo'n systeem voorzien.

GEDIGITALISEERDE FOTO'S

De regering van Massachusetts (VS) heeft een nieuw plan ontwikkeld ter bestrijding van criminaliteit en fraude. Eind 1995 begon het met een computer-database die de gedigitaliseerde foto's bevat van alle 4,2 miljoen autobezitters. Binnen één seconde kan de database de foto's ophoesten waardoor het beantwoorden van vragen als 'wie was die bank-rover of wie deed er mee aan die demonstratie' simpel wordt. Het systeem doorziet vermommingen, omdat het vooral essentiële kenmerken als gezichtsstructuur en pupilgrootte registreert. Alle

foto's kunnen tegenwoordig worden ingescand en vergeleken met de database. Het systeem is een moderne versie van het in Nederland beproefde kentekenregistratiesysteem.

De verwachting in de VS is dat de techniek (Computerized Facial Recognition (CFR)) op afzienbare termijn door de FBI en andere opsporingsdiensten gebruikt zal gaan worden en uiteindelijk zal leiden tot een nationaal 'gezichts-herkennings-systeem' vergelijkbaar met de overal al bestaande vingerafdruk-herkennings-systemen. Het systeem kan ook worden gebruikt als toegangscontrole-systeem, iets wat bij de Olympische Spelen van Atlanta en Sydney al zal gebeuren.

De techniek die gebruikt wordt is Optical Character Recognition. Een techniek waarbij videobeelden rechtstreeks worden omgezet in ASCII-tekens. Deze techniek wordt niet alleen toepasbaar gemaakt voor gezichtsherkenning, maar is in principe voor alles inzetbaar. In Nederland loopt bijvoorbeeld een proef om kentekens van auto's op deze manier te kunnen vergelijken met de bestanden van de kentekenregistratie in Veendam. In de toekomst zal alle snelwegen op deze manier gesurveilleerd kunnen worden, zodat op elk moment van de dag kan worden afgelezen wie zich op welk deel van de weg bevond.

DE SMART CARD

Voor registratie en controle wordt steeds vaker een beroep gedaan op de zogenaamde 'Smart Card'. Dit is een soort bankpasje met chip, waarop een behoorlijke hoeveelheid informatie kan worden opgeslagen. Het kan als toegangspasje worden gebruikt, als SOS-pasje in geval van nood, maar ook als uitgebreid medisch pasje of als identificatiepas. In Nederland wordt de Smart Card momenteel gebruikt ter registratie en controle van vluchtelingen in de opvangcentra. Met een zogenaamd elektronisch W-document worden hun bewegingen geregistreerd en gecontroleerd.

In Duitsland zijn vergevorderde plannen om medische dossiers in Smart Cards op te slaan. In Engeland zijn voorstellen gedaan om een algehele identificatieplicht in te voeren waarbij in een Smart Card ook een elektronische foto van de betreffende persoon wordt opgenomen.

BIOMETRICS

Over de hele wereld wordt door bedrijven en overheden Biometry toegepast: het verzamelen, verwerken en registreren van gedetailleerde persoonlijke kenmerken. Bekendste vorm is de registratie van

vingerafdrukken, stemherkenning en gedigitaliseerde opslag van pasfoto's. Met behulp van deze technieken wordt in diverse landen aan allerlei uitsluitingsmechanismen gewerkt.

In Spanje wordt een vingerafdruksysteem voor werklozen opgezet, Rusland heeft een vingerafdruksysteem voor banktransacties aangekondigd, in Jamaica moet iedereen binnenkort eerst een afdruk van zijn of haar duim inscannen om mee te mogen doen aan de verkiezingen. Twee grote verzekeringsmaatschappijen in de VS, Blue Shields en Blue Cross, hebben plannen ontwikkeld om vingerafdrukken te maken van iedereen die in een ziekenhuis wordt opgenomen.

CHIPKNIP

Digitale portemonnee, je stopt je chipknip in een apparaat, laadt hem op en kunt er dan mee betalen. Met dit centrale systeem wordt geregistreerd wie waar geld opneemt en betaalt. Het hele geldsysteem is hiermee in kaart te brengen. In Arnhem loopt een grote proef, de verwachting is dat het systeem volgend jaar landelijk kan functioneren.

EUROPESE REGELGEVING

In toenemende mate wordt op Europees nivo bepaald wat door wie geregistreerd moet worden. Wat geregistreerd mag worden is daarbij nauwelijks aan beperkingen onderhevig. Er is ondertussen een steeds meer gemeenschappelijk beleid binnen Europa op het terrein van de binnenlandse veiligheid. De ontwikkelingen rond de Schengen-accorden en de bevoegdheden van Europol geven daarbij ernstig te denken.

EUROPOL EN SCHENGEN

Het doel van de samenwerking is niet langer alleen het vervolgen van criminaliteit, maar uitgebreide proactieve controle die zich richt op het voorkomen van criminaliteit. Het doel is te strijden tegen criminele activiteiten voordat ze kunnen plaatsvinden. Het begin van politie-activiteiten wordt daarmee vervroegd naar een stadium voorafgaande aan mogelijk crimineel gedrag. Het gaat niet meer om individuen op basis van gelijke rechten, maar om complete groepen waarvan het gedrag wordt beschouwd als marginaal, afwijkend, of potentieel gevaarlijk - niet aan de hand van criteria die door een wet bepaald zijn, maar door afdelingen belast met veiligheid en openbare orde.

Voorbeelden:

Volgens artikel 46 van de Schengen Uitvoeringsovereenkomst mag de politie van een lidstaat ongevraagd informatie met andere verdragspartijen uitwisselen. De informatie heeft betrekking op "...het belang toekomstige misdaden te voorkomen en het voorkomen van misdaden tegen of bedreiging van de openbare orde en veiligheid". Volgens deze redenatie bevat het Schengen Informatie Systeem (SIS) niet alleen de gegevens van mensen die verdacht worden van een strafbaar feit. Op grond van artikel 99.3 mogen gegevens ook worden opgeslagen en

privacy-gevoelige gegevens zoals ras, politieke overtuiging, godsdienst, seksueel gedrag en gezondheid.

Als gevolg van het pro-actieve controle-denken verhoogt de scheiding tussen de bevoegdheden van politie en veiligheidsdiensten meer en meer. De in de Europol Conventie voorgestelde samenwerking omhelst niet alleen de politiediensten van de lidstaten, maar alle 'bevoegde autoriteiten', dat wil zeggen alle nationale diensten die op één of andere manier betrokken zijn bij het voorkomen en bestrijden van criminaliteit. Gezien het feit dat op grond van

Aicha, echtgenote van Hicham, samen illegaal verblijvend in Nederland, is zwanger. Zij moet wegens complicaties naar het ziekenhuis. Zij bevalt in het Slotervaartziekenhuis, het kind wordt te vroeg geboren en moet in een couveuse. Dat kost honderden guldens per dag. Ook de bevallings-, en verblijfskosten in het ziekenhuis van de moeder moeten betaald worden. Het echtpaar blijkt onverzekerd, de benodigde medische zorg is voor hen te duur. De ouders besluiten dan het kind mee te nemen naar huis om een goedkopere oplossing te vinden, mogelijk een ander ziekenhuis. Het ziekenhuis wil dat de ouders dan eerst een verklaring tekenen dat het kind op hun eigen risico meegenomen wordt. Zij tekenen en gaan, er zit niets anders op. Hun verloskundige is laaiend als zij hoort dat het ziekenhuis het kind in dat stadium heeft laten gaan. Zij vindt dat het ziekenhuis zijn zorgplicht verzaakt. Zij eist heropname van het kind in het ziekenhuis, hetgeen gebeurt. In deze situatie van onverzekerde illegalen, de ouders, lijkt het hebben van een verblijfsvergunning een voorwaarde om in het ziekenfonds te worden opgenomen. Geen verblijfspapier, geen medische zorgverlening. Toch is een couveuse-zaak een acute medische noodzaak. Verzaken van die medische zorg levert een levensbedreigende situatie op.

verwerkt voor 'tactische observatie' of 'doelgerichte controle'. Dit kan onder andere "...op verzoek van autoriteiten belast met de staatsveiligheid, waar concreet ondersteunend bewijs aanleiding geeft aan te nemen dat de informatie (...) noodzakelijk is een serieuze bedreiging door de persoon in kwestie of andere serieuze bedreigingen voor de interne of externe staatsveiligheid te voorkomen".

Het Europol Verdrag voorziet in de mogelijkheid om data te verzamelen, te verwerken en te gebruiken over de volgende categorieën:

- criminelen en mogelijk toekomstige criminelen
- mogelijk getuigen van (toekomstige) misdrijven
- slachtoffers of toekomstige slachtoffers
- 'contacten en associaties'
- mogelijke informanten

Het verdrag bepaalt echter niet wat voor soort persoonsgegevens opgeslagen mogen worden. In principe moet dit apart vastgesteld worden door het management. Het eerste voorstel om dit regelen bevatte een uitgebreide vorm van registratie met

de wetgeving van sommige lidstaten inlichtingen- en veiligheidsdiensten al verantwoordelijkheid dragen voor de bestrijding van bepaalde vormen van criminaliteit, verschaft de Europol Conventie stilzwijgend en onvoorwaardelijk een rol voor veiligheidsdiensten.

Hetzelfde kan gezegd worden over de Schengen Uitvoeringsovereenkomst die onder art. 99 verwijst naar de 'autoriteiten belast met de staatsveiligheid'.

De definities van 'crimineel gedrag' en 'bedreigende situaties', die actie van de politie zouden moeten legitimeren, lijken nog vager te worden. Vage bepalingen openen de deur voor uitgebreide en willekeurige interpretatie.

Zowel de Schengen Uitvoerings Overeenkomst als de Europol Conventie moeten gezien worden als kaderwetten en juridische geraamten, die achteraf worden ingevuld door de uitvoerende organen die verantwoordelijk zijn voor de toepassing. Op dat moment krijgen zij hun werkelijke betekenis, maar

dan hebben wetgevende organen geen stem meer. De Europol Conventie bevat geen gemeenschappelijke definitie van wat nu een 'terroristische' misdaad is, noch geeft deze het enige duidelijke wettelijke omschrijving van wat beschouwd zou kunnen worden als 'ernstige vormen van internationale criminaliteit'. Beide verdragen geven uitgebreide bevoegdheden met betrekking tot interpretatie en het uitvoeren van nadere regelgeving aan de bestuurlijke of uitvoerende comités, waarvan de leden gekozen zijn door de regeringen van de lidstaten.

In het algemeen kan een tendens worden waargenomen om zogeheten 'georganiseerde misdaad' als een verschijnsel te zien dat inherent is aan marginale situaties en economische activiteiten - dat wil zeggen een soort 'straatcriminaliteit' veroorzaakt door autodieven, 'mensensmokkelaars', drugsdealers en illegale immigranten.

Door zo te denken laat men buiten beschouwing dat grootschalige georganiseerde misdaad juist niet beperkt blijft tot de rand van de samenleving, maar integendeel een geïntegreerde functie is van een wereldeconomie die steeds meer gebaseerd is op vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal.

Het werkelijke probleem is dat het steeds moeilijker wordt het verschil aan te geven tussen legaal en illegaal zaken doen. Om het hoofd te bieden aan steeds scherpere concurrentie komen zelfs grote internationale ondernemingen in de verleiding de wet te overtreden, wanneer de concurrentievoordelen en de kosten/baten berekening dit lijken te vereisen.

Niettemin is het duidelijk dat Europol's opvatting over internationaal georganiseerde misdaad niet gericht is op bedrijven als Siemens, Agusta, British Aerospace, of op het gedrag van Zwitserse bankiers en Italiaanse ministers. In plaats daarvan appelleert het scenario van bedreigingen zoals voorgesteld door de Europol Conventie aan de angsten van 'de gewone burger': de angst dat je auto (statussymbool bij uitstek) gestolen wordt door een 'Poolse autosmokkelaar'; de angst dat een Albanese of Libanese asielzoeker drugs verkoopt aan je kinderen; kortom, de angst bij mensen voor sociale ellende en onveiligheid, gepersonifieerd door de vreemdelingen, de armen, en marginalen in alle soorten en maten.

Dit scenario verschaft de publieke rechtvaardiging voor een algemene pro-actieve controle die zich primair richt op sociaal zwakke groepen, voor wie het steeds moeilijker wordt de levensvoorwaarden aan te passen aan bestaande regelgeving.

De twee verdragen verbinden vreemdelingen met criminaliteit. Zo suggereert de specifieke keuze van vormen van criminaliteit, een uitdrukkelijke noodzaak vreemdelingen te controleren. Dat dit zo is blijkt uit het feit dat de zogeheten analyse-registers van

Europol gegevens zullen bevatten van niet-verdachte personen zoals potentiële getuigen en slachtoffers van toekomstige misdaden. Dit geeft Europol de ruimte om, bijvoorbeeld in het geval van de smokkel van immigranten, niet alleen vermeende 'smokkelaars' te registreren, maar ook vluchtelingen in hun hoedanigheid als mogelijke toekomstige getuigen of slachtoffers van smokkel (art.10).

Dezelfde nadruk op vreemdelingen is duidelijk op een aantal andere terreinen van de Europol-criminaliteitslijst, zoals vervalsing van officiële documenten (identiteitsbewijzen!) en het aanbieden van illegale arbeid.

Databescherming is teruggebracht tot 'een utopie uit het verleden'. Beide verdragen voorzien erin (of sluiten het niet uit) dat informatie wordt uitgewisseld voor andere doeleinden dan waarvoor zij aanvankelijk waren opgeslagen. Het feit dat overdracht van gegevens aan derden toestemming vereist van de aanleverende partij zal waarschijnlijk niet betekenen dat een uitgebreide uitwisseling van gegevens op basis van "geven en nemen" beperkt blijft. Europol zal beschikken over drie databanken: het Informatie Systeem, het Index Systeem en het Analyse Systeem. Het laatste geeft Europol de beschikking over een informatieregister dat, nauwelijks begrensd door wettelijke beperkingen, het mogelijk maakt de toonaangevende Criminele Inlichtingendienst in Europa te worden, en zich bezig te houden met criminaliteit in de breedste zin van het woord. Alleen Europol zelf (en niet de lidstaten) heeft toegang tot de in het Analyse Systeem opgeslagen informatie. Het voordeel dat Europol zou kunnen hebben van de informatievoorsprong op bevoegde nationale autoriteiten is genoeg reden je af te vragen of de huidige controverse over de toekomstige bevoegdheden van Europol niet al is achterhaald door de realiteit.

Europol zal zichzelf inderdaad onvervangbaar maken door zijn bevoorrechte positie op het gebied van technologische uitrusting, kennis en toegang tot informatie. Op haar beurt zal dit zeer waarschijnlijk een gestage uitbreiding rechtvaardigen van zijn begroting, aantal werknemers en macht. We kunnen zodoende een constante uitbreiding verwachten van een politie-sector gerechtvaardigd door zijn eigen interne dynamiek.

vragenformulier

Onderstaand vragenformulier is leidraad geweest bij ons onderzoek. We hebben deze vragenlijst in diverse talen onder een groot aantal organisaties verspreid, dat in de praktijk met en voor vluchtelingen, migranten, mensen zonder verblijfsvergunning en/of gekleurde Nederlanders werkt. Veelal zijn dat belangenorganisaties of discriminatiemeldpunten. De verzending van deze lijsten vond vooral in en rondom Amsterdam plaats.

De vragen werden ingevuld en teruggestuurd door de betrokkene of de belangenorganisatie, of betrokkene kwam bij ons op het spreekuur om de klacht op te tekenen.

Via dit vragenformulier zijn er niet zo veel klachten bij ons binnengekomen. Deels omdat, zoals we aanvankelijk constateerden, mensen zonder verblijfsvergunning een controle door (politie)ambtenaren als het ware 'inbouwen' in hun illegalen bestaan. Klachten over de legitimatieplicht en racisme zijn dan vaak 'bijkomend'. Deels ook omdat er geen meldpunt is waar mensen specifiek met dit soort klachten terecht kunnen.

De meeste klachten kwamen ons rechtstreeks op ons spreekuur ter ore en via mensen zonder verblijfsvergunning.

Omdat we de komende tijd de gevolgen van de legitimatieplicht, administratieve apartheid en persoonscontrole blijven onderzoeken, deze bijlage.

Ieder die in zijn of haar omgeving, op het werk, aan een balie, op straat of nog anderszins geconfronteerd wordt met racistische controle, of daarover hoort van derden, vragen wij contact met ons op te nemen. Dit vragenformulier kan dan in diverse talen bij ons opgevraagd en ingevuld naar ons retour gezonden worden. Uiteraard is anonimiteit van betrokkene gegarandeerd.

Vragenformulier voor gegevens over de wijze waarop de legitimatieplicht wordt gehandhaafd.

1 PERSOONLIJKE GEGEVENS

A Nationaliteit

☐ Nederlands

☐ Niet-Nederlands

B Afkomst/etnische origine

.....

C Geboorteland

.....

D Sexe

bijlage 1

- ☐ Oman
- ☐ Vrouw

E Leeftijd

.....

F Verblijfsstatus

- ☐ Houder van vestigingsvergunning
- ☐ (voorwaardelijke) vergunning tot verblijf
- ☐ Asielzoeker in procedure
- ☐ Toerist of familiebezoeker
- ☐ Zonder verblijfsvergunning
- ☐ Anders, nl.

G Woonplaats

.....

2 INDIEN U DE AFGELOPEN TIJD GECONTROLEERD BENT OP UW IDENTITEITSBEWIJZEN, IN WELKE SITUATIE GEBEURDE DAT?

- ☐ Op straat
- ☐ Op het werk
- ☐ In een koffiehuis
- ☐ Op het station
- ☐ Bij de grens
- ☐ Bij het bevolkingsregister
- ☐ Bij het arbeidsbureau
- ☐ Bij de belastingdienst
- ☐ Bij de vreemdelingenpolitie
- ☐ Bij een balie, nl.
- ☐ Anders, nl.

3 IN WELKE STAD/WELK DORP WERD U GECONTROLEERD?

.....

4 DOOR WIE WERD U GECONTROLEERD?

- ☐ Politie
- ☐ Vreemdelingenpolitie
- ☐ Marechaussee
- ☐ Spoorwegpolitie
- ☐ Administratief baliemedewerker bij balie
- ☐ Anders, nl.

5 WERDEN ANDERE MENSEN MET U, DIE IN DEZELFDE SITUATIE VERKEERDEN OOK GECONTROLEERD?

- ☐ Nee, ik was alleen
- ☐ Nee, alleen ik

- ☐ Ja, alleen alle niet-Nederlanders
- ☐ Ja, iedereen, ook de Nederlanders
- ☐ Anders, nl.

6 WAT WAS DE REDEN VAN IDENTITEITSCONTROLE DIE U VERTELD WERD?

- ☐ Reden werd niet opgegeven
- ☐ Begaan van een overtreding
- ☐ Reizen zonder geldig ticket
- ☐ Controle op verblijfsstatus
- ☐ Administratieve controle
- ☐ Anders, nl.

7 WERDEN UW GEGEVENS IN DE COMPUTER NAGEKEKEN?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

9 BENT U AANGEHOUDEN NA DE CONTROLE?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Indien ja, welke reden van aanhouding werd u meegedeeld?

- ☐ Geen reden
- ☐ Reden:

Hoe lang bent u vastgehouden?

.....

Waar werd u vastgehouden ?

- ☐ Politiebureau
- ☐ Politiecel
- ☐ Vreemdelingenpolitiecel
- ☐ Overplaatsing naar illegalengevangenis (vreemdelingenbewaring in Huis van Bewaring)
- ☐ Anders, nl.

Werd u geregistreerd na de aanhouding?

.....

Hoe werd u behandeld tijdens de controle, deden zich bijzondere feiten voor?

.....

Heeft u klachten over de controle?

.....

Heeft U opmerkingen over de behandeling, of in het algemeen over de controle?

.....

**Bijlage 2: uit 'Intensivering toezicht op vreemdelingen'
Uitvoeringsafspraken IND-Regio Brabant Zuid Oost 1995**

Rapportage formulier intensivering toezicht op vreemdelingen (ITV)

Politie regio:
Vreemdelingendienst

datum:
verslagperiode:

I. Formatie

Ten behoeve van:	beschikbaar	bezetting
administratief toezicht		
actief toezicht		
toelating		

II. Administratief toezicht

1. Controle VTV

aantal controles	
------------------	--

aantal betrokken personen	
geen actie	
vordering/meldingsplicht opgelegd	

= > waarvan:

naar toelating	
naar operationeel toezicht	
geen vervolgactie	

(+)

2. Vergelijking bestand VAS - GBA

aantal controles	
------------------	--

aantal betrokken personen	
geen actie	
vordering/meldingsplicht opgelegd	

= > waarvan:

naar toelating	
naar operationeel toezicht	
geen vervolgactie	

(+)

Aantal vreemdelingen waarvan vermoed wordt dat zij illegaal in Nederland verblijven:

--

(=)

III. Operationeel toezicht

1. Actief toezicht

a. woningen

gecontroleerde woningen	
staande gehouden personen (+)	

= > waarvan:

heengezonden (geen vervolgactie)	
vordering/meldingsplicht	
verwijderd	

b. bedrijven

gecontroleerde bedrijven	
staande gehouden personen (+)	

= > waarvan:

heengezonden (geen vervolgactie)	
vordering/meldingsplicht	
verwijderd	

2. Passief toezicht (basispolitiezorg)

staande gehouden personen (+)	
-------------------------------	--

= > waarvan:

heengezonden (geen vervolgactie)	
vordering/meldingsplicht	
verwijderd	

3. Toepassing artikel 19 Vw:

- a. Concrete aanwijzingen omtrent illegaal verblijf (totaal 'staande gehouden personen')
- b. Ter bestrijding van illegaal verblijf zodra dit mogelijk is na grensoverschrijding

(=)

(=)

Literatuurlijst

"Passanten in Niemandland"

Inleidingen en verslag van het symposium over illegale vreemdelingen in detentie, gehouden op 16 mei 1991
Nederlandse Federatie van Reclasseringsinstellingen (NFR), mei 1991

"Gezinshereniging"

Ellen Naborn, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) onderzoek 20, 1992

Beleidsnota 1993, KMAN

"Eens komt de dag"

Een onderzoek naar leven, wonen en werken van Haagse illegalen.
Gemeentelijke Sociale Dienst Den Haag, oktober 1992

"Europa kent z'n grenzen"

Wat zijn de gevolgen van de Europese eenwording voor migranten, vluchtelingen en asielzoekers?
Europees Steunpunt Migrant en Vluchtelingen (ESMV), september 1992

Jaarverslag 1991, Dienst Inspectie Arbeidsverhoudingen (DIA)

"Illegalen komen hier niet"

Gebruik van collectieve voorzieningen door vreemdelingen zonder verblijfstitel.
Instituut voor Rechtssociologie/Wetenschapswinkel van de Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen 1990

"Toegankelijkheid sociale ziektekostenverzekeringswetten voor illegaal in Nederland verblijvende vreemdelingen"
Ziekenfondsraad, juni 1992

"Uitsluiting illegale vreemdelingen van sociale verzekeringen"

Sociale Verzekerings Raad (SVR), december 1992

"Anders denken over migratie"

Conferentie Platform Illegale Vluchtelingen (PIV)
september 1993

Eindrapport Commissie Binnenlands Vreemdelingentoezicht (Commissie Zeevalking), maart 1991

Tweede Kamer stukken Illegalenbeleid, 1991 tot en met 1996

Jaarverslagen 1992, 1993, 1994 en 1995, Koninklijke Marechaussee (KMAR)

"Over illegalen gesproken"

Impressies uit de hulpverlening aan illegale vreemdelingen.
Noord Hollands Signaal nr. 1, augustus 1995

"Nederland, Open U"

Noodzaak en mogelijkheden van een ander migratiebeleid.
Rob Loeffen/Wil van der Schans, Amsterdam 1994

"De Afhankelijke verblijfstitel van migrantenvrouwen"

Els van Blokland en Miranda de Vries, uitgave Wetenschapswinkel Nijmegen, maart 1992

"Het VN-Vrouwenverdrag en het Nederlands Vreemdelingenrecht"

Een onderzoek naar de relevantie van het VN-vrouwenverdrag voor het Nederlands vreemdelingenrecht.
Mr Sarah van Walsum, Clara Wichmann Instituut, februari 1996

De wereld kent geen grenzen meer. Reis-advertenties geven ons het gevoel dat de wereld aan onze voeten ligt. De media, met name de TV, zorgen voor een wereld als ware het een dorp. Onze kennis over deze wereld en gebeurtenissen die er plaatsvinden is verbazend specifiek.

In contrast hiermee zien we een wereld waar steeds meer grenzen gesteld worden. Rijkere delen als Europa en de Verenigde Staten sluiten zich voor de rest van de wereldbewoners. Ook het bewustzijn van veel mensen vernauwt zich, wat tot uiting komt in nationalistische bewegingen.

In deze wereld met verschillende gezichten zoekt het Autonoom Centrum zich een weg. Vanuit de visie dat de wereld inderdaad als één gezien moet worden.

Een wereld met mensen die overal dezelfde rechten en bescherming moeten hebben. Bewoners die genoeg te eten hebben, hun vaardigheden en creativiteit kunnen uiten en beslissingsmacht hebben over hun leven en omgeving.

Het Autonoom Centrum gelooft niet in het ongebreideld vrije markt denken en het daarmee gepaard gaande geloof dat alles dan wel goed komt. Wij stellen de wenselijkheid van ontwikkelingen voorop. Een samenleving is wel degelijk stuurbaar, ook al wordt vaak het tegendeel beweerd. Stuurbaarheid en wenselijkheid maakt handelen noodzakelijk. Dat is wat wij doen. Handelend optreden in zaken waar wij voor zijn en waar wij tegen zijn.

We hebben ons toegespitst op een aantal onderwerpen: vluchtelingen/illegalen, het vraagstuk van de democratie en racisme/nationalisme. We werken met verschillende middelen: hulpverlening aan diegenen die slachtoffer zijn van falend beleid zoals vluchtelingen en illegalen, informatievergaring en onderzoek om misstanden aan te tonen, ontwikkeling van ideeën over alternatieven en actie.

Je kunt donateur worden door een periodieke gift over te maken. Je ontvangt dan onze nieuwsbrief (drie maal per jaar) en eventuele speciale kranten (in het verleden waren dat o.a. Koppelingswet en verwijdercentrum Ter Apel). Wil je geen donateur worden maar wel de nieuwsbrief ontvangen maak dan f 15,00 (individueel) of f 25,00 (instanties) over op onze giro ovv nieuwsbrief.

Deze brochure is te bestellen door overmaking van f 15,00 (incl porto) ovv administratieve apartheid

Autonoom Centrum
Bilderdijkstraat 165-f
1053 KP Amsterdam
tel 020-6126172 fax 020-6168967
e-mail ac@xs4all.nl
URL <http://www.xs4all.nl/~ac>
giro 6131418 tnv St. Afval te Amsterdam

De wereld kent geen grenzen meer. Reis-advertenties geven ons het gevoel dat de wereld aan onze voeten ligt. De media, met name de TV, zorgen voor een wereld als ware het een dorp. Onze kennis over deze wereld en gebeurtenissen die er plaatsvinden is verbaasd specifiek.

In contrast hiermee zien we een wereld waar steeds meer grenzen gesteld worden. Rijkere delen als Europa en de Verenigde Staten sluiten zich voor de rest van de wereldbewoners. Ook het bewustzijn van veel mensen vernauwt zich, wat tot uiting komt in nationalistische bewegingen.

In deze wereld met verschillende gezichten zoekt het Autonoom Centrum zich een weg. Vanuit de visie dat de wereld inderdaad als één gezien moet worden.

Een wereld met mensen die overal dezelfde rechten en bescherming moeten hebben. Bewoners die genoeg te eten hebben, hun vaardigheden en creativiteit kunnen uiten en beslissingsmacht hebben over hun leven en omgeving.

Het Autonoom Centrum gelooft niet in het ongebreidelde vrije markt denken en het daarmee gepaard gaande geloof dat alles dan wel goed komt. Wij stellen de wenselijkheid van ontwikkelingen voorop. Een samenleving is wel degelijk stuurbaar, ook al wordt vaak het tegendeel beweerd. Stuurbaarheid en wenselijkheid maakt handelen noodzakelijk. Dat is wat wij doen. Handelend optreden in zaken waar wij voor zijn en waar wij tegen zijn.

We hebben ons toegespitst op een aantal onderwerpen: vluchtelingen/illegalen, het vraagstuk van de democratie en racisme/nationalisme. We werken met verschillende middelen: hulpverlening aan diegenen die slachtoffer zijn van falend beleid zoals vluchtelingen en illegalen, informatievergaring en onderzoek om misstanden aan te tonen, ontwikkeling van ideeën over alternatieven en actie.

Je kunt donateur worden door een periodieke gift over te maken. Je ontvangt dan onze nieuwsbrief (drie maal per jaar) en eventuele speciale kranten (in het verleden waren dat o.a. Koppelingwet en verwijdercentrum Ter Apel). Wil je geen donateur worden maar wel de nieuwsbrief ontvangen maak dan f 15,00 (individueel) of f 25,00 (instanties) over op onze giro ofv nieuwsbrief.

Deze brochure is te bestellen door overmaking van f 15,00 (incl porto) ofv administratieve apartheid

Autonoom Centrum
Bilderdijkstraat 165-f
1053 KP Amsterdam

tel 020-6126172 fax 020-6168967

e-mail ac@xs4all.nl

URL <http://www.xs4all.nl/~ac>

giro 6131418 tnv St. Afval te Amsterdam